

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
Факультет правничих наук
Кафедра кримінального та кримінального процесуального права

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

освітній ступінь- магістр

на тему: **«ТАКТИКА ДОПИТУ НЕПОВНОЛІТНІХ НА СТАДІЇ
ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ»**

«Juvenile Interrogation Tactics during Pre-Trial Investigation»

Виконала студентка 2 року навчання,
спеціальності
081 Право

Сівцова Анастасія Юріївна

Керівниця: Шкелебей В.А.
кандидат юридичних наук, доцент

Рецензент: _____

Магістерська робота захищена
з оцінкою: _____

Секретар ЕК _____

«___» _____ 2023р.

Київ - 2023

Декларація академічної доброчесності

Я, Сівцова Анастасія Юріївна, студентка
2 року навчання магістерської програми
за спеціальністю 081 „Право“ факультету
правничих наук НаУКМА підтверджую таке:

- написана мною магістерська робота
на тему: „Тактика допиту неповнолітніх
на стадії досудового розслідування“ відповідає
вимогам академічної доброчесності та не містить
порушень, передбачених п.3.1. Положення про
академічну доброчесність здобуватів НаУКМА
від 07.03.2018 року, зі змістом якого я ознайомена.

09.05.2023

Сівцова А.Ю.

ЗМІСТ

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ ТА НАЗВ.....	4
ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ДОПИТ НЕПОВНОЛІТНІХ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ ПРАВІ	9
1.1.Поняття допиту неповнолітніх у законодавстві та його види	9
1.2. Кримінальний процесуальний статус неповнолітнього та його вплив на нормативно-правову регламентацію допиту	18
1.3.Гарантії захисту прав та законних інтересів неповнолітнього на стадії досудового розслідування	21
РОЗДІЛ 2. ПІДГОТОВЧИЙ ЕТАП ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ НЕПОВНОЛІТНЬОГО	37
2.1. Вивчення особи неповнолітнього та напрями використання отриманої інформації під час проведення його допиту	37
2.2. Планування проведення допиту відповідно до процесуального статусу неповнолітнього	42
2.3. Планування проведення допиту неповнолітнього: місце і час його проведення	49
РОЗДІЛ 3. РОБОЧИЙ ЕТАП ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ НЕПОВНОЛІТНЬОГО	58
3.1.Тактика проведення допиту неповнолітнього підозрюваного, потерпілого, свідка.....	58
3.2.Тактичні прийоми проведення допиту в безконфліктній ситуації	63
3.3. Тактичні прийоми під час проведення допиту в конфліктній ситуації....	66
ВИСНОВКИ	70
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	73
ДОДАТКИ.....	83

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ ТА НАЗВ

КПК – Кримінально процесуальний кодекс

КК – Кримінальний кодекс

ЦК – Цивільний кодекс

СРД – Слідчі (розшукові) дії

Керівні принципи ООН - Керівні принципи, що стосуються правосуддя з питань, пов'язаних з участю дітей-жертв та свідків злочинів ООН від 22.07.2005

Лансаротська конвенція - Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства

Пекінські правила - Мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй, що стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх("The Beijing Rules")

Стамбульська конвенція - Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами

ВСТУП

Актуальність теми кваліфікаційної магістерської роботи обґрунтовується тим, що допит був і залишається однією з найнеобхідніших та одночасно найскладніших слідчих (розшукових) дій. Для отримання правдивих показань слідчому необхідно мати не лише глибокі знання кримінального процесу, але і відповідної криміналістичної тактики, що також тісно переплітається з психологією, іншими соціальними та поведінковими науками.

При роботі з неповнолітніми та малолітніми особами слідчим необхідно приділяти підвищену увагу до деталей. Організація процесу проведення цієї слідчої дії повинна проводитись у такий спосіб, щоб не завдати додаткової травматизації дитині, яка перенесла сильний стрес під час подій кримінального правопорушення. У юному віці психіка людини загалом працює інакше і є набагато більш вразливішою, тому і процес допиту досить суттєво відрізняється від допиту дорослого. Якісне проведення цієї СРД щодо неповнолітньої особи потребує багато ресурсів: як майнових (зокрема для облаштування дружніх до дітей приміщень для допиту), так і нематеріальних (наявність необхідної кваліфікації, дослідження особи неповнолітнього, час на розроблення питань, тощо).

На жаль, у працівників українських органів досудового розслідування часто не вистачає необхідних знань для проведення роботи з дітьми. Під час проведення допитів вони можуть допускати настільки грубі помилки, що при їх оприлюдненні погіршується і без того низький рівень довіри суспільства до правоохоронних органів. Це зумовлено тим, що для більшості людей діти є однією з найважливіших цінностей у житті. Завдання шкоди неповнолітнім зі сторони тих, хто навпаки мав допомогти їм захистити свої права, обґрунтовано викликає обурення та негативні емоції у значної частини членів суспільства.

Початок повномасштабної війни поставив нові виклики для кримінального провадження в Україні. Згідно з аналізом даних Єдиних звітів про кримінальні правопорушення Офісу Генерального прокурора за останні 5 років, очевидним є значне зростання кримінальних правопорушень, потерпілими від яких є малолітні та неповнолітні осіб. За січень-грудень 2022 року були внесені відомості про 2 561 малолітнього (більше на 13,5% за попередній рік) та 6 047 неповнолітніх потерпілих (більше на 60,5%) за загальної кількості потерпілих - 230 939 осіб [Додаток 1, Додаток 2]. Значна кількість цих дітей, імовірно, вже була допитана. Проте, оскільки російські окупанти продовжують вчиняти злочини на території України, ці показники дедалі зростатимуть.

Якщо ж мова йде про допит неповнолітніх підозрюваних, то проведення їх допиту також вимагає врахування багатьох аспектів. Злочинність в юному віці загалом є значною проблемою у будь-якому суспільстві, і для її вирішення є необхідним комплексний підхід. Проведення слідчих розшукових дій не має бути виключенням, тому особливості цієї категорії осіб завжди мають враховуватись. Зокрема, внаслідок свого віку неповнолітні підозрювані можуть набагато легше піддаватись навіюванню і тиску зі сторони слідчого. Також, вони не до кінця розуміють свої права під час допиту, тому потребують додаткових гарантій захисту від свавілля.

Отже, питання покращення процесу допиту неповнолітніх осіб є гострим та потребує глибокого дослідження. Діти під час кримінального провадження мають не просто проходити через формальні та байдужі опитування, а й отримували усю необхідну підтримку під час їх проведення. Тому, системний аналіз сучасних підходів та шляхів вдосконалення допиту дітей є актуальним та необхідним.

Метою дослідження є вивчення та аналіз основних процесуальних та тактичних особливостей проведення допиту неповнолітніх у різних процесуальних статусах на етапі досудового розслідування.

Завданнями дослідження, що є необхідними для досягнення поставленої мети, є:

- проаналізувати сучасне законодавство України, що стосується статусу неповнолітнього у кримінальному провадженні та процедури проведення його допиту на стадії досудового розслідування;*
- дослідити особливості вивчення особи неповнолітнього та можливість використання отриманої інформації під час допиту;*
- вивчити питання, пов'язані з залученням окремих осіб до процесу допиту;*
- проаналізувати необхідні умови (місце, час) для проведення допиту дитини;*
- дослідити тактичні прийоми відповідно до видів кримінальних правопорушень, до розслідування яких найчастіше залучаються неповнолітні;*
- проаналізувати особливості проведення допиту у конфліктних та безконфліктних ситуаціях.*

Об'єктом дослідження є кримінальні процесуальні відносини, що виникають та розвиваються під час проведення допиту на стадії досудового розслідування.

Предметом дослідження є тактика допиту неповнолітніх на стадії досудового розслідування.

Огляд літератури. Питання, пов'язані з допитом неповнолітніх, досить активно досліджуються українськими науковцями. Зокрема, Процюк О.М. присвятила свою дисертацію різним аспектам допиту неповнолітнього підозрюваного. Тактику допиту неповнолітніх потерпілих вивчав у своїй дисертації Гірук В.В. Також, є кілька ґрунтовних праць, над якими працювали групи дослідників. Наприклад, Попов Г., Урумова І. та Цюман Т. розробили комплексні Методичні рекомендації

щодо опитування дітей у межах розслідування. Колектив авторів за загальною редакцією Белоусова Ю., Орлеана А. та Філоненка Т. досліджували процесуальне інтерв'ю, багато методів якого є базовими при допиті неповнолітніх осіб.

Методи дослідження. Дослідження побудовано згідно з принципами *діалектичного* методу пізнання, оскільки воно має на меті якнайповніше дослідити цей підвид допиту: віднайти внутрішні та зовнішні зв'язки його елементів, проаналізувати протиріччя, а також прослідкувати перспективи його розвитку в Україні. Також, були використані як загальнонаукові, так і спеціально-наукові методи дослідження. В основі лежить *антропологічний* метод, що червоною ниткою пронизує усі розділи роботи, оскільки основна мета створення особливої процедури проведення допиту неповнолітніх – забезпечення прав дитини та гуманного ставлення до неї. *Формально-юридичний* метод застосований, зокрема, при аналізі норм Кримінального процесуального кодексу, їх практичного вираження та тлумаченні. Поєднання загальнонаукових *формально-логічного* та *герменевтичного* методів – для вивчення нормативних джерел права, судової практики та правової доктрини, а також для подальшого їх синтезу з метою вироблення загальних висновків. За допомогою *статистичного* методу було здійснено аналіз та узагальнення даних Єдиних звітів Генеральної прокуратури України. Метод *правового моделювання* був необхідний для підведення підсумків до розділів, а також надання власних рекомендацій для вдосконалення проведення цього виду допиту.

РОЗДІЛ 1. ДОПИТ НЕПОВНОЛІТНІХ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ ПРАВІ

1.1. Поняття допиту неповнолітніх у законодавстві та його види

Для правильного розуміння будь-якої наукової роботи важливим є правильне тлумачення понять, якими оперує автор. Дана кваліфікаційна магістерська робота не є виключенням, оскільки в літературі існують неточності та розбіжності щодо визначення основних використовуваних у ній термінів. Особливо це помітно при порівнянні норм національного процесуального законодавства та міжнародних стандартів. Тож, у межах цієї роботи використовуватимуться наступні визначення понять:

Допит.

Саме поняття «допит», очевидно, існує у праві вже давно. Одні з перших відомих згадок проведення допиту містить Біблія. Наприклад, після того як Адам з'їв яблуко з «дерева пізнання добра і зла» Бог питав його, чи справді той ослухайся його. У цій історії Бог навіть використовував певні тактичні прийоми допиту. Зокрема, він помітив зміни у зовнішньому вигляді Адама і Єви, які раптово вирішили прикривати свою наготу через відчуття сорому, чого раніше не робили. Подібна поведінка допитуваної особи, коли вона змінює свою вербальну поведінку та жестикуляцію під страхом розкриття, має місце і під час сучасних допитів [1]. Проте очевидно, що з того часу тактика проведення допиту та його загальна роль в процесі розслідування значно видозмінились та розвинулись.

Сучасні українські джерела зазначають, що процес проведення допиту займає приблизно 80% часу виконання слідчими слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій [2, с.352]. Такий розподіл видається цілком обґрунтованим через складність цієї слідчої (розшукової) дії. Проте, у чинному КПК України [3] та інших

законодавчих актах наразі не надається його прямого визначення. Норми виключно встановлюють порядок його проведення, що дає досить широкий простір для окреслення значення самого терміну.

Оскільки законодавче визначення терміну відсутнє, можна спробувати сформулювати власне на основі ознак цієї СРД. Для початку, звернемось до Словника української мови. Він надає наступне визначення цьому поняттю: «ДОПИТ, у, чол., юр. Опитування обвинувачуваного, підозрюваного, потерпілого, свідка для з'ясування чого-небудь» [4]. Основним недоліком цього визначення є остання його частина. Як правило, допит спрямований на отримання лише тієї інформації, яка так чи інакше стосується суті справи, а не просто абстрактного «чого-небудь». Також варто зазначити, що за чинним КПК України можуть бути допитані і інші учасники кримінального провадження, наприклад експерт (п.2 ч.5 ст.69; ст. 356 КПК України) .

Тому, спираючись на положення законодавства, пропоную визначити допит як **слідчу (розшукову) дію, що полягає у отриманні показань шляхом опитування особи, якій відомі чи можуть бути відомі фактичні обставини конкретної аналізованої справи.**

Процесуальне інтерв'ю.

Хоч цей термін не закріплений у чинному законодавстві України, у межах цієї роботи варто приділити йому увагу.

Зараз існує певний загальносвітовий тренд заміни допиту (“interrogation”) тактикою процесуального інтерв'ю (“investigative/forensic interview”). Ця практика вперше сформулювалась внаслідок масштабних реформ поліції Англії та Вельсу на початку 90-х років минулого століття [5, с. 11] та продовжує поширюватись до сьогодення.

Суть цього поняття найлегше розкрити у порівнянні з «допитом». У дещо стереотипному уявленні допит передбачає певну обвинувальну складову. Тобто, що у слідчого/детектива вже існує підозра щодо діянь допитуваної особи, і допитувач (свідомо чи ні) у процесі проведення допиту намагається добитись підтвердження своєї думки. Метою «класичного» допиту є отримання зізнання підозрюваного. Процесуальне інтерв'ю ж спрямоване на збирання максимально повної і об'єктивної інформації про обставини події, при цьому з допитуваним спілкуються як з рівноправною особою, а не одразу презюмують певні факти (наприклад ту ж вину особи) і намагаються добитись «зізнання» [5, с.21-22].

Через відмінність мети, методи цих двох підходів також різняться. У процесуальному інтерв'ю використовуються методи, що спрямовані на отримання максимальної кількості інформації (наприклад, використання переважно відкритих питань). У допиті навпаки методи спрямовані на підтвердження вже існуючої версії (тому використовуються переважно закриті питання)[5,с. 22].

У цій роботі здебільшого буде використовуватись термін «допит», оскільки саме він є закріпленим у чинному КПК України. Проте, процес допиту дитини за сучасними стандартами та використовуваними методами фактично є процесуальним інтерв'ю. Наразі, саме такий підхід до отримання показань є найбільш правильним та ефективним при допиті неповнолітніх.

Опитування.

«Опитування» та «допит» часто вживаються як синоніми або одне поняття визначається через інше (як у визначенні «допиту» у цій роботі). Наприклад, у Словнику української мови дієслово «опитувати» має два значення:

«Звертатися до однієї або кількох осіб із запитаннями для збирання певних відомостей, з'ясування чого-небудь»;

«діал. Розпитуючи, відшукувати, знаходити що-небудь»[6].

Тож, з цієї точки зору синонімічне вживання цих слів може мати місце. Однак, варто пам'ятати, що у законодавстві України ці терміни не можна вважати абсолютно аналогічними за значенням.

Опитування не зазначено як слідча (розшукова) дія у главі 20 КПК, проте саме поняття у Кодексі існує. Так, відповідно до абз.4 п. 11 ст.232 КПК України «у разі необхідності отримання показань від опитаних осіб слідчий, прокурор проводить їх допит». Тобто, з положення цієї норми можна зробити висновок, що опитана особа не дорівнює допитаній особі. Також при опитуванні особа не надає показань. Ще одну відмінність між цими двома процедурами можна віднайти у п. 1 ч. 1 ст. 8 ЗУ «Про оперативно-розшукову діяльність»[7]. Згідно з нею оперативним підрозділам для виконання завдань оперативно-розшукової діяльності за наявності передбачених статтею 6 цього Закону підстав надається право опитувати осіб за їх згодою, використовувати їх добровільну допомогу. Тож, основною відмінністю між допитом і опитуванням є добровільність останнього та його здебільшого допоміжний характер (оскільки не отримуються показання, якими можна обґрунтувати проведення інших СРД).

У даній кваліфікаційній роботі термін «опитування» вживається у його словниковому значенні, а не як окрема процесуальна дія. Це зроблено з метою можливості більш точно сформулювати думку, а також уникнути можливих повторювань для створення більш гармонійного тексту.

Неповнолітні та малолітні особи.

Допит може проводитися щодо абсолютно різних категорій осіб, кожна з яких у тій чи іншій мірі буде потребувати індивідуального підходу. Однією з найбільш складних груп людей для проведення допиту є неповнолітні та малолітні особи. Це що обґрунтовується великою кількістю факторів: від процесуальних вимог до

психологічних особливостей. Проте, визначення цієї групи людей дещо відрізняються навіть у законах України. Тому, важливо додатково визначити, кого саме слід розуміти під категоріями «неповнолітні» та малолітні» у кримінальному провадженні.

Для розуміння відмінностей термінології в законодавстві України варто зазначити, що згідно з ч. 1 ст. 31 ЦК України [8], малолітньою особою є фізична особа, що не досягла чотирнадцяти років. Неповнолітньою, відповідно до ч. 1 ст. 32 ЦК України є фізична особа віком від чотирнадцяти до вісімнадцяти років.

Аналогічні положення щодо малолітньої особи закріплені і у КПК у п.11 ч. 1 ст. 3. Проте, згідно з п. 12 ч. 1 ст. 3 КПК неповнолітньою особою є малолітня особа, а також дитина у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років. Тобто, у кримінальному законодавстві, на відміну від цивільного, поняття «неповнолітня особа» є загальним для малолітніх та неповнолітніх осіб. Однак, досить часто термін «неповнолітній» в кримінальному провадженні використовується значенні ЦК (тобто як особа 14-18 років). Наприклад, це можна помітити у Єдиних звітах про кримінальні правопорушення Офісу Генерального прокурора [Додаток 1, Додаток 2], де окремо зазначена статистика по неповнолітніх та малолітніх потерпілих під спільним знаменником «дітей». У даній роботі «неповнолітній» також інколи використано у розумінні ЦК України, тому для розрізнення понять за потреби вік дитини додатково зазначено у дужках.

Дитина.

Варто зазначити, що поняття «неповнолітня особа» (у кримінальному законодавстві) та «дитина» не можна вважати тотожними. Серед законодавчих актів України найбільш часто уживаною є дефініція терміну «дитина», що наводиться у ст. 1 закону України «Про охорону дитинства» [9] та ст. 1 Конвенції ООН про права дитини [10], згідно з якими дитиною є особа віком до 18 років

(повноліття), або якщо згідно з законом, застосовуваним до неї, вона набуває прав повнолітньої раніше. Тобто, тут поняття «дитина» передбачає можливість настання повноліття раніше 18 років, що як правило не береться до уваги при вирішенні питань про притягнення до кримінальної відповідальності.

Однак, у цій роботі терміни «неповнолітня особа» та «дитина» уживаються як синонімічні, оскільки їх значення залишається достатньо близьким та зрозумілим з контексту.

Для розуміння суті допиту неповнолітнього окрім власне його визначення варто навести класифікацію його видів. Велика кількість неповнолітніх, які були учасниками/свідками кримінального правопорушення, найімовірніше, проходитимуть через допит. Тактика проведення цієї СРД передбачає індивідуальний підхід до кожного допитаного (під час підготовки місця проведення, формулювання питань, залучення певних осіб, тощо). Тож, постає необхідність виокремити певні спільні особливі ознаки усіх допитів на стадії досудового розслідування та на їх основі створити класифікацію.

Кількість кримінальних правопорушень за участю дітей є доволі значною, що дозволяє робити їх певний поділ на види. Наприклад, відповідно до даних Єдиного звіту про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2021 року зі 197 274 потерпілих 2 214 були малолітніми (до 14 років), а 3 661 неповнолітніми (від 14 років) особами [Додаток 1, Додаток 2]. З початком повномасштабної війни проти російської федерації їх кількість значно збільшилась. Так, за січень-грудень 2022 року були внесені відомості про 2 561 малолітнього (більше на 13,5% за попередній рік) та 6 047 неповнолітніх потерпілих (більше на 60,5%) за загальної кількості потерпілих – 230 939 осіб [Додаток 1, Додаток 2]. Багато з цих дітей, імовірно, так чи інакше проходили опитування, оскільки їх показання є цінними доказами злочинів російської федерації проти народу України.

Кількість неповнолітніх правопорушників також дає підстави для класифікації видів допиту. Так, відповідно до даних Єдиного звіту про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення за січень-лютий 2022 року з виявлених 74 314 осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, було 78 у віці до 14 років, 388 – 14-15 років, 903 – 16-17 років. Відповідно до даних звітів за попередні два роки, кількість неповнолітніх правопорушників не збільшилась, а навіть дещо зменшилась [Додаток 4]. Проте, така тенденція може бути тимчасовою. Нестабільна соціально-економічна ситуація [11, с.266], відсутність нагляду з боку навчальних закладів через тривале дистанційне, зосередженість органів досудового розслідування на дослідженні більш тяжких злочинів та загальна вразливість емоційного стану через війну потенційно можуть спровокувати збільшення дитячої злочинності у майбутньому. Тож, до цього виклику варто готуватись і зі сторони кримінального процесуального права та криміналістики.

Отже, зважаючи на значну кількість дітей, які потенційно можуть бути допитані, виникає питання можливості розділення допитів на підвиди. У доктрині права це питання розробляється досить активно. Дуже ґрунтовно питання кваліфікації допиту неповнолітнього висвітлено у дисертації Процюк О. М. На основі напрацювань інших науковців та положень КПК, науковця виокремила одинадцять видів допиту неповнолітніх підозрюваних, а саме:

- 1) **за черговістю:** первинний та повторний допит;
- 2) **за змістом:** основний і додатковий допит;
- 3) **за психофізичним станом неповнолітнього підозрюваного:** допит здорової дитини, глухонімого, сліпого та психічно хворого;
- 4) **за колом додаткових учасників, які можуть брати участь у допиті поряд з обов'язковими (захисником, законним представником, педагогом або психологом):** за участю прокурора, лікаря, експерта та спеціаліста, перекладача, фахівців оперативних підрозділів;
- 5) **залежно від комунікативної ситуації, що склалася:** допит у безконфліктній та конфліктній ситуаціях;
- 6) **за фактом встановлення психологічного контакту:** за умови встановлення та не встановлення такого контакту;

- 7) **за місцем проведення:** допит за місцем проведення досудового розслідування (у кабінеті слідчого, у спеціально обладнаній кімнаті («зелена кімната»)), за місцем проживання допитуваного, за місцем перебування допитуваного (лікарня, школа, робоче місце, СІЗО);
- 8) **за часом проведення:** допит у денний час (з 6.00 до 22.00 год) та в нічний час (з 22.00 до 6.00 год, за умови, коли затримання у його проведенні може призвести до втрати слідів чи втечі неповнолітнього підозрюваного);
- 9) **за суб'єктами допиту:** допит слідчим, працівником оперативного підрозділу (за письмовим дорученням слідчого), прокурором;
- 10) **за фактом застосування технічних засобів:** без застосування технічних засобів, із застосуванням технічних засобів: фотозйомки, аудіозапису чи відеозапису;
- 11) **за фізичною присутністю допитуваного:** допит безпосередній чи дистанційний [12, с. 50,51].

Проте, до цього досить широкого переліку варто ввести певні доповнення.

По-перше, додати поділ за процесуальним становищем допитуваного неповнолітнього. Оскільки згадана робота Процюк О.М стосується виключно особливостей допиту неповнолітніх підозрюваних, вона не зазначає про цю класифікацію. Відповідно до положень КПК, дитина у кримінальному провадженні може брати участь та бути допитана як потерпілий, підозрюваний, обвинувачений, особа, яка вчинили суспільно небезпечне діяння у віці від 11 років і до виповнення віку, з якого можлива кримінальна відповідальність у справах про застосування примусових заходів виховного характеру, або свідок [13, с. 306]. Робота з кожною з цих категорій буде відрізнятися, оскільки сам їх досвід участі у кримінальному правопорушенні буде відмінним один від одного. Дане дослідження частково побудовано саме довкола цієї класифікації допиту неповнолітнього, оскільки має на меті якнайширше розглянути основні питання, пов'язанні з допитом дітей та виробити певне розуміння цих процесів.

По-друге, в залежності від виду розслідуваного злочину. За даними статистики можна виокремити окремі злочини, учасниками яких найчастіше є неповнолітні. З огляду на сучасну ситуацію в Україні, імовірно, варто було б виділити в окрему групу допити неповнолітніх потерпілих та свідків воєнних злочинів. Так, потерпілими у провадженнях за підозрою у вчиненні злочину ст. 438 КК України (порушення законів та звичаїв війни) було визнано 3 394 неповнолітніх потерпілих

(56% від загальної кількості) та 812 малолітніх (37%) [Додаток 3]. Виокремлення допиту у окрему підгрупу за видом злочину потенційно могло б зосередити увагу науковців на розробленні тактичних рекомендації їх проведення. У ситуації з воєнними злочинами це є вкрай важливим, оскільки Україна за 30 років незалежності вперше стикається з такою жахливою кількістю потерпілих від них.

По-третє, щодо допиту за місцем проведення, крім «Зеленої кімнати» в Україні зараз поступово вводиться ще одна програма, що передбачає створення спеціально облаштованого місця для допиту дитини, а саме модель «Барнахус» [14]. Тож, варто зазначити у кваліфікації і її також.

По-четверте, за суб'єктами допиту можна також виокремити допит слідчим суддею у порядку статті 225 КПК України.

Отже, наразі у законодавстві України немає чіткого визначення поняття «допит неповнолітнього», а лише закріплені загальні елементи порядку його проведення. З використанням системного тлумачення та напрацювань науковців, можна визначити «допит неповнолітнього», як **слідчу (розшукову) дію, що полягає у отриманні показань шляхом опитування особи, якій відомі чи можуть бути відомі фактичні обставини конкретної аналізованої справи.** Поняття «неповнолітня особа» визначено у п. 12 ч. 1 ст. 3 КПК України, та є більш загальним поняттям, ніж малолітня особа (п.11 ч. 1 ст. 3 КПК). Також варто зазначити, що допит неповнолітніх можна розділити досить велику кількість підвидів відповідно до широкого кола особливостей його проведення.

1.2. Кримінальний процесуальний статус неповнолітнього та його вплив на нормативно-правову регламентацію допиту

Неповнолітні, що залучаються до сфери кримінального судочинства загалом можуть підлягати допиту як підозрювані (обвинувачені, підсудні, засуджені, виправдані), потерпілі, свідки та особи які вчинили суспільно небезпечне діяння у віці від 11 років і до виповнення віку, з якого можлива кримінальна відповідальність у справах про застосування примусових заходів виховного характеру [13, с. 306]. Нормативна регламентація процесу допиту у кожній з цих підгруп має свої особливості, які є певною основою для подальшого планування тактики проведення цієї СРД. У цьому підрозділі описані основні відмінності нормативно-правової регламентації допиту відповідно до процесуального статусу неповнолітнього у кримінальному провадженні.

Неповнолітній потерпілий.

Відповідно до ч. 1 ст. 59 КПК, якщо потерпілим є неповнолітня особа, то її законний представник також залучається до участі в процесуальній дії. Однак, ч. 3 ст. 227 КПК передбачена можливість у виняткових випадках обмежити участь законного представника або усунути його від участі у кримінальному провадженні. Наприклад, автори методичних рекомендацій щодо опитування дітей у межах розслідування зазначають, що у випадку, коли ймовірним кривдником є один з батьків або опікун, його у жодному разі не можна залучати до допиту. У такому разі замість них має бути присутній представник органу опіки та піклування [15, с.32].

Також, відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 232 КПК під час досудового розслідування можливе проведення допиту неповнолітнього або малолітнього потерпілого у режимі відеоконференції.

Неповнолітній свідок.

Загалом, порядок допиту цієї категорії неповнолітніх є аналогічним з допитом неповнолітніх потерпілих. Так, ч. 3 ст. 227 КПК передбачена можливість обмеження або усунення законного представника. Відповідно п. 3 ч. 1 ст. 232 КПК також є можливим проведення допиту неповнолітнього свідка у режимі відеоконференції.

Варто також наголосити, що оскільки свідок до 16 років не є суб'єктом злочинів, передбачених статтями 384 (завідомо неправдиве показання свідка) та 385 (відмова свідка від давання показань) КК України [16], йому лише роз'яснюється обов'язок про необхідність давання правдивих показань (ч.3 ст. 226 КПК).

Неповнолітній підозрюваний.

Як вже зазначалось у попередньому розділі, за ч. 1 ст. 490 КПК допит неповнолітнього підозрюваного здійснюється у присутності захисника. КПК не встановлює ніяких обмежень щодо часу спілкування підозрюваного з захисником, підстав для порушення принципу конфіденційності чи інших винятків з загальних правил участі захисника у кримінальному провадженні. Під час допиту на досудовому розслідуванні, захисник, зокрема, може контролювати дотримання слідчим вимог закону та прав дитини. Це є надзвичайно важливим, оскільки є вкрай незначною вірогідність того, що потерпілий у своєму віці буде достатньо обізнаний та зможе самостійно захистити свої права.

У ч.1 ст. 491 КПК встановлюються інша процедура (у порівнянні з неповнолітніми потерпілими та свідками) залучення законного представника, педагога, психолога до допиту неповнолітнього підозрюваного (обвинуваченого). Відповідно до положення цієї статті, забезпечується залучення зазначених осіб за рішенням слідчого, дізнавача, прокурора, слідчого судді, суду або за клопотанням захисника тільки якщо неповнолітній не досяг шістнадцятирічного віку або якщо

неповнолітнього визнано розумово відсталим. Таким чином створюється додаткова можливість залучити фахівців для категорії неповнолітніх підозрюваних, що особливо її потребують в силу своєї слабкої психіки. Водночас, неповнолітні старші за шістнадцять років, за думкою законотворця, очевидно вже у набагато меншій мірі потребують підтримки від зазначених фахівців під час проведення допиту, тому їх залучення не передбачено.

Неповнолітній, який вчинив суспільно небезпечне діяння у віці від 11 років і до виповнення віку, з якого можлива кримінальна відповідальність у справах про застосування примусових заходів виховного характеру.

Порядок допиту даної категорії наразі є найменш врегульованим у КПК. Зокрема, за загальною нормою ч. 3 ст. 499 КПК під час досудового розслідування у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів виховного характеру є обов'язковою участь захисника у кримінальному провадженні.

Неоднозначним є питання самої можливості застосування аналогії кримінально-процесуального закону при допиті цієї категорії неповнолітніх та підозрюваного. За таких умов, для неповнолітніх віком 11-14 років допит також буде саме примусовою слідчою дією. На думку деяких дослідників, застосування цієї аналогії тут є не припустимим, оскільки ця категорія неповнолітніх взагалі ще не є суб'єктами злочину [13, с. 309]. Однак, показання цих дітей можуть бути вирішальними у процесі розслідування, тому повна відмова від їхнього допиту не можлива. Тому, імовірно, до них варто застосовувати порядок, що більш наближений до допиту неповнолітніх свідків.

Отже, залежно від процесуального статусу неповнолітнього нормативно-правова регламентація допиту відрізняється, особливо у частині залучених осіб. У порівнянні зі свідком та потерпілим, регламентація допиту неповнолітнього підозрюваного особливо не відрізняється від допиту дорослої особи. Також,

питання допиту неповнолітніх у справах про застосування примусових заходів виховного характеру є найменш врегульованим у КПК, через що виникають дискусії щодо можливого застосування аналогії з неповнолітнім підозрюваним.

1.3.Гарантії захисту прав та законних інтересів неповнолітнього на стадії досудового розслідування

Неповнолітні є особливою групою учасників досудового розслідування, які через певні особливості свого віку не здатні самотійно захищати свої права на одному рівні з повнолітніми особами (як через певні обмеження у законодавстві, так і через психологічну незрілість). До дітей застосовуються основні засади кримінального провадження, що закріплені у ч. 1 ст. 7 КПК. На це звертається увага і у п. 7.1 Пекінських правил, згідно з якими основні процесуальні гарантії, такі як презумпція невинуватості, право бути поінформованим про пред'явлене звинувачення, право на відмову давати свідчення, право мати адвоката, право на присутність батьків або опікуна, право на очну ставку зі свідками та їх перехресний допит та право на апеляцію до вищої інстанції повинні бути гарантовані на всіх етапах судового розгляду [17]. Однак, через згадану вразливість неповнолітніх перед дорослими, перші також потребують додаткових механізмів для захисту своїх прав та законних інтересів. Так, у ч. 2 ст. 10 КПК України зазначається про використання додаткових гарантій забезпечення рівності перед законом і судом для неповнолітніх. Проте, додаткові стандарти для процесуальних дій за участю дітей фактично закріплені не тільки у КПК, а і у значній кількості інших актів, у тому числі і міжнародних.

По-перше, варто пам'ятати, що у всіх правовідносинах, пов'язаних з дітьми, керівним є принцип забезпечення найкращих інтересів дитини. Його визначення закріплено у ч. 1 ст. 3 Конвенції ООН про права дитини [10]. Згідно з положеннями цієї статті при здійсненні будь-яких дій щодо дітей державними чи приватними установами, що займаються питаннями соціального забезпечення, судами,

адміністративними чи законодавчими органами першочергова увага має приділятися саме забезпеченню найкращих інтересів дитини.

У праві України цей принцип закріплений також у ст. 1 закону «Про охорону дитинства». Норма статті надає його визначення, згідно з яким під забезпеченням найкращих інтересів дитини слід розуміти як «дії та рішення, що спрямовані на задоволення індивідуальних потреб дитини відповідно до її віку, статі, стану здоров'я, особливостей розвитку, життєвого досвіду, родинної, культурної та етнічної належності та враховують думку дитини, якщо вона досягла такого віку і рівня розвитку, що може її висловити»[9]. Незважаючи на «негнучкість» кримінального права у порівнянні, наприклад, з цивільним, використання цього принципу у справах за участю неповнолітніх має залишатись одним з пріоритетних.

Своє відображення у міжнародних стандартах кримінального судочинства принцип забезпечення найкращих інтересів дитини знайшов у підпункті с) пункту 8 розділу III Керівних принципів ООН, що стосуються правосуддя з питань, пов'язаних з участю дітей-жертв та свідків злочинів від 22.07.2005 [18]. У них зазначається, що хоч права обвинувачених і засуджених правопорушників повинні бути захищені, кожна дитина має право на те, щоб її або її найкращі інтереси розглядалися у першу чергу. Це право дитини включає у себе право на захист і шанс на гармонійний розвиток. Також, задля забезпечення інтересів дитини та поваги до її гідності спеціалісти мають вживати необхідних заходів для попередження складних ситуацій у процесі розслідування (пункт 29 Керівних принципів ООН). Спеціалістам варто надавати підтримку дітям-жертвам та свідкам, включно з супроводом дитини протягом усієї її участі у процесі правосуддя (підпункт а пункту 30 Керівних принципів ООН).

У згаданому пункті 8 Керівних принципів ООН також зазначені принципи гідності, недискримінації, захисту (від будь-яких труднощів, зловживання чи нехтування),

гармонійного розвитку (полягає у необхідності використання усіх засобів для забезпечення здорового розвитку дитини у випадку травмування) та право на участь (у тому числі право виказувати свої думки, погляди, зокрема під час судового процесу).

У контексті захисту прав дитини під час допиту важливо згадати положення ст. 35 Лансаротської конвенції, що була ратифікована Україною у 2012 році [19]. Про необхідність її використання при допиті дитини, постраждалої від сексуального насильства, зазначається і у п.6.2. Наказу Офісу Генерального прокурора від 04.11.2020 № 509 [20]. Стандарти цієї конвенції було б доречно застосовувати до усіх потерпілих неповнолітніх (малолітніх), оскільки у них вже враховані багато особливостей психіки дитини, що була травмована кримінальним правопорушенням, та здатні забезпечити захист прав дитини у різних ситуаціях (наприклад, у справах про домашнє насильство). Тож, відповідно до ч.1 ст. 35 Лансаротської конвенції Сторони вживають законодавчих або інших заходів для забезпечення:

- a) проведення опитувань дитини без необґрунтованої затримки, відразу після повідомлення фактів компетентним органам;
- b) проведення опитувань дитини, якщо це необхідно, у спеціально обладнаному та прилаштованому для цих цілей приміщенні;
- c) проведення опитувань дитини особою, спеціально підготовленою для цих цілей;
- d) проведення всіх опитувань дитини одними й тими самими особами, якщо це можливо та де це доцільно;
- e) якомога меншої кількості опитувань і настільки, наскільки це є вкрай необхідним для цілей кримінального провадження;

f) можливості супроводження дитини її законним представником або, де це доцільно, дорослим, якого вона сама вибирає, якщо стосовно цієї особи не буде винесено мотивованого рішення про інше.

У ч.2 ст. 35 Лансаротської конвенції також наголошується на необхідності забезпечення можливості **запису на відеоплівку опитування жертви та прийняття таких відеосвідчень як доказу в суді**. На цьому положенні варто зосередити особливу увагу, оскільки воно не узгоджується з чинним нормативним регулюванням проведення допиту в Україні.

Відповідно до ч. 1 ст. 23 КПК України, згідно з якою суд досліджує докази безпосередньо, показання учасників кримінального провадження суд отримує усно. Також, за ч. 4 ст. 95 КПК суд може обґрунтовувати свої висновки лише на показаннях, які він безпосередньо сприймав під час судового засідання, або отриманих у порядку, передбаченому ст. 225 КПК України.

У порядку статті 225 КПК можуть бути допитані тільки свідки, потерпілі, а також військовополонені, стосовно якої уповноваженим органом прийнято рішення про обмін. Вона може бути застосована лише у виняткових випадках (зокрема при існуванні небезпеки для життя і здоров'я особи, але перелік підстав у статті невичерпний), що можуть унеможливити її допит в суді або вплинути на повноту чи достовірність показань. Право звернути до слідчого судді з клопотанням провести допит у такому порядку мають сторона кримінального провадження, представник юридичної особи. Якщо слідчий має намір подати таке клопотання, то він має попередньо його узгодити з прокурором (за п.5 ч.2 ст.40 КПК України). У клопотанні зазначаються наступні пункти: короткий виклад обставин кримінального правопорушення; його правова кваліфікація із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність; виклад обставин, якими обґрунтовуються доводи клопотання; особа, яку необхідно

допитати, та її процесуальний статус [21, с.29]. Також, до додатків клопотання можна прикріпити копії матеріалів, якими обґрунтовуються доводи клопотання, наприклад довідку лікаря, відомості, що вказують на небезпеку для життя чи здоров'я свідка або потерпілого, тощо [21, с.29].

Хоч ст. 225 КПК справді може застосовуватись, проте, при її використанні у кожній справі, де задіяні неповнолітні, обов'язковим є врахування великої кількості нюансів. Зокрема, варто створити такі умови, за яких б потерпіла дитина не контактувала напряду з підозрюваним. Водночас сторона захисту має можливість поставити усі необхідні питання, щоб уникнути необхідності повторного виклику дитини у суд.

Крім цього, за правилами цієї статті не можуть бути допитані неповнолітні підозрювані, які також можуть залишатись досить вразливими внаслідок свого віку, тому їх повторний допит у суді також не буде ефективним. Напевно, варто спрямовувати розвиток кримінального процесуального права у бік повернення можливості використання позасудових показань загалом. Однак, для цього необхідно буде забезпечення ще багатьох гарантій дотримання прав допитуваних осіб (особливо підозрюваних, оскільки неповнолітні потерпілі та свідки вже мають досить багато таких гарантій).

Правила незастосування показань допиту з досудового розслідування під час судового розгляду є однією з особливостей кримінального провадження в Україні. На час їх створення нормотворці прагнули зменшити рівень поліцейського свавілля, відійти від радянської «традиції» допиту, що за своєю суттю більше нагадував середньовічний інквізиційний процес [22]. Проте, сучасні дослідники вважають, що на сучасному етапі розвитку кримінального провадження від цієї новели варто відмовитись. Зокрема, у рамках дослідження процесуального інтерв'ю було проведено опитування серед слідчих. Майже половина з респондентів (49%) у

різній мірі погодились, що «допит наразі втратив своє значення через неможливість використання під час судового розгляду свідчень, отриманих на досудовому розслідуванні»[5, с.146]. Така позиція видається цілком обґрунтованою, оскільки для якісної підготовки та проведення допиту на стадії досудового розслідування необхідно багато ресурсів (особливо у випадку допиту малолітніх осіб), але отриманні з великим трудом показання не можна використати як доказ у суді. Тому виникає питання доцільності проведення цієї складної СРД, яка у результаті дасть мінімальний корисний результат (тобто просто спрямує загальний розвиток слідства далі).

З цієї причини, все частіше підіймається питання можливості використання відеозапису допиту як доказу у суді. Варто зазначити, що судова практика в Україні вже застосовує такий підхід, але також одночасно і вказує на ризики його застосування. Коротке узагальнення цих судових справ також викладено у таблиці, що розміщена у Додатку 5 до цієї роботи.

Певний «прецедент» створила Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного кримінального суду у справі №369/1044/19 від 23.11.2021 [23; Додаток 4]. У касаційній скарзі захисник засудженого зазначає, зокрема, що основний свідок малолітня ОСОБА_8 не була допитана в суді, незважаючи на вимоги прокурора та захисника, чим було допущено неповноту судового слідства [23]. У цій справі мати малолітнього свідка була допитана у судовому засіданні та надала суду показання, які їй стали відомі зі слів її дочки. Жінка була категорично проти допиту дочки у судовому засіданні, оскільки остання переживає смерть батька. Через психологічний стан дитини мати заперечувала проведенню повторного допиту дитини. Водночас ні прокурор, ні захисник не наполягали на допиті малолітньої ОСОБА_13 у судовому засіданні [23].

З урахуванням цих обставин, Верховний Суд використав положення ч.1 (3) ст. 232 КПК України, відповідно до якого допит малолітнього або неповнолітнього свідка, потерпілого може бути проведений у режимі відеоконференції при трансляції з іншого приміщення. На основі положення цієї статті, Суд дослідив відеозапис допиту малолітнього свідка за правилами «зеленої кімнати», на якому вона детально розповіла про обставини злочину. Також, була врахована раніше згадана стаття 35 Лансаротської конвенції та зазначено, що «прийняття таких відеосвідчень як доказу в суді дозволяє уникнути необхідності повторних викликів та допитів дитини та її ревіктимізації». У підсумку, проаналізувавши і інші аргументи, Верховний Суд залишив касаційну скаргу захисника без задоволення [23; Додаток 4].

Варто зазначити, що інші суди вже посилалися на цю постанову у своїх рішеннях, зокрема Чернівецький апеляційний суд у справі № 718/1433/21 [24] та Кіцманський районний суд Чернівецької області у справі №718/2834/21 [25; Додаток 5].

Однак, більш сучасна судова практика вже вказує на можливі недоліки такого підходу. У наведених нижче рішеннях суперечності виникали через недотримання інших вимог КПК.

Зокрема, були порушені права сторони захисту у справі № 396/386/19, яку розглядав Верховний Суд колегією суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду. У цій справі допит на стадії досудового розслідування відбувався за правилами статті 225 КПК України. Відповідно до ч.1 цієї статті «допит особи згідно з положеннями цієї статті може бути також проведений за відсутності сторони захисту, якщо на момент його проведення жодній особі не повідомлено про підозру у цьому кримінальному провадженні». Проте, хоч у цій справі ОСОБА_6 було повідомлено про підозру у вчиненні кримінального правопорушення майже за тиждень до допиту, його не було проінформовано про проведення допиту.

Верховний суд зазначив, що «[...]мали бути вжиті всі передбачені законом заходи задля повідомлення ОСОБА_6 про вчинення процесуальної дії шляхом надсилання повідомлень за місцем його проживання, розміщення відповідних оголошень та залучення захисника за допомогою центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги для участі в окремій процесуальній дії» [26]. Недотримання цих вимог призвело до недопустимості використання як доказу показань, отриманих на допиті [26; Додаток 5].

Також, хотілося б відзначити Постанову Верховного Суду колегією суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду у справі № 753/13113/18 від 17.01.2023 [27; Додаток 5]. Це судове рішення глибоко та ґрунтовно розглядає проблемні аспекти використання позасудових свідчень дитини, та дещо нетиповим для українських судів з точки зору використаних у ньому аргументів.

Отже, у касаційній скарзі захисник засудженого за частиною 2 статті 156 КК України (розбещення малолітньої особи), який загинув у 2020 році, просив скасувати оскаржені рішення і закрити кримінальне провадження, оскільки стороною обвинувачення не доведено винуватості померлого засудженого. Він зазначав, що обвинувачення ґрунтувалось на припущеннях та недопустимих доказах, зокрема на «професійному висновку» психолога. Також сторона захисту вважала, що її право на перехресний допит потерпілої (єдиного очевидця події) було порушено, оскільки потерпіла не була допитана в суді [27]. Верховний Суд надав особливої уваги цьому твердженню, проаналізувавши його з різних сторін.

По-перше, Суд зазначив, що перехресний допит особи, що дає показання проти обвинуваченого, є однією з фундаментальних гарантій справедливого судового розгляду

У той же час необхідно звертати увагу на особливості провадження щодо малолітніх свідків та потерпілих. На підтвердження цієї тези Суд використав

положення низки міжнародних договорів і документів міжнародних органів, частина з яких вже згадувалась у цьому розділі кваліфікаційної роботи.

Потім, Верховний суд зазначив, що вирішення питання про допит п'ятирічної дитини щодо подій дворічної давнини є складним і делікатним завданням для кримінальної юстиції. Також, що у провадженнях стосовно сексуальних злочинів має братися до уваги право на повагу до приватного життя потерпілих.

Загалом Верховний Суд вважав, що у виключних обставинах цієї справи підстави, що були наведені судом нижчої інстанції, в достатньому ступені **виправдовували відмову від допиту дитини в судовому засіданні**. На його думку, позасудові показання потерпілої, отримані під час опитування у «Зеленій кімнаті» можна вважати допустимим доказом з погляду частини 1 у сукупності з пунктом 5 частини 2 статті 87 КПК, з урахуванням наступного:

- Верховний Суд послався на свою попередню практику. «Постійно наголошуючи на важливості забезпечити право сторін на перехресний допит, Суд все ж визнавав, наприклад, допустимість показань, які давалися в минулому судовому засіданні, якщо забезпечити явку такої особи виявилось неможливим і якщо права сторони під час допиту особи в минулому розгляді були забезпечені¹. Також Суд визнавав допустимими позасудові показання померлого потерпілого²» [27].
- Також, Суд врахував практику ЄСПЛ, відповідно до якої неможливість допитати свідка не у всіх випадках свідчить про порушення права на справедливий судовий розгляд. Зокрема, Суд звернув увагу на рішення у справі *Schatschaschwili v. Germany*, відповідно до якої "[...] гарантії пункту 3 (d) статті 6 є особливим аспектом справедливого розгляду, і першочергова

¹ Постанова від 19 листопада 2019 року у справі № 750/5745/15-к, <http://reyestr.court.gov.ua/Review/86275852>

² Постанова від 10 вересня 2020 року у справі № 766/19891/17, <http://reyestr.court.gov.ua/Review/91555090>

увага ЄСПЛ відповідно до частини 1 статті 6 полягає в оцінці загальної справедливості кримінального судочинства. Для такої оцінки ЄСПЛ розглядає процес у цілому, у тому числі способ, яким були отримані докази, враховуючи як права сторони захисту, так і інтереси суспільства та потерпілих у належному обвинуваченні і, якщо необхідно, права свідків³» [27].

- Суд зазначив, що вимога пункту 5 частини 2 статті 87 КПК України (порушення права на перехресний допит) не може тлумачитися без врахування міжнародних зобов'язань України щодо правосуддя стосовно дітей.
- Також, Суд використав аналогію з підходом законодавця щодо використання показань з чужих слів при дотриманні умов, викладених у статті 97 КПК. На його думку не має підстав вважати, «що показання такої особи, які вона давала поза судовим розглядом, але які були записані і автентичність яких підтверджена, мають бути безумовно виключені без достатньої уваги до факторів, які зумовили неможливість допиту такої особи в суді» [27].

Проте, під час здійснення допиту на стадії досудового розслідування було допущено ряд суттєвих порушень, що поставили сторону захисту у несправедливе становище. Зокрема, суди попередніх інстанцій ґрунтували свої висновки на позасудових показаннях потерпілої, не здійснивши при цьому будь-якого аналізу цих показань з погляду їх належності і достовірності, а також на низці недопустимих та/або неналежних доказів. Загалом можна сказати, що суди застосували підхід до оцінки доказів, який суперечить презумпції невинуватості [27].

³ Schatschaschwili v. Germany [GC], no. 9154/10, §§ 100-101, ECHR 2015

Під час узагальнення Верховний Суд дійшов до висновку, що «обґрунтовано відмовившись від допиту малолітньої потерпілої, суди попередніх інстанцій **не забезпечили стороні захисту адекватних можливостей, як могли б компенсувати невідгідне становище, у якому опинилась ця сторона через неможливість перехресного допиту**» [27]. Суд не вбачав можливості виправити недоліки, оскільки ще суд першої інстанції зазначав про неможливість допиту потерпілої через вплив часу у зв'язку з віковими особливостями запам'ятовування у малолітніх, а також викривлення інформації через проведену психокорекцію. Тож, у підсумку Верховний Суд задовольнив касаційну скаргу та скасував вирок суду першої інстанції та постанову апеляційного суду [27, Додаток 4].

Отже, тут можна зробити висновок, що судова практика України загалом реагує на потребу впровадження стандартів ч.2 ст. 35 Лансаротської конвенції. Проте, оскільки правова система України набагато більше наближена до романо-германської правової сім'ї, такі «прецеденти» навряд зможуть повноцінно змінити підходи до проведення допиту під час досудового розслідування. Слідчі навряд будуть детально вивчати судову практику, щоб виявити можливість використати показання дитини у такий спосіб. Тому, існує потреба внесення змін до КПК України.

Такі зміни пропонує законопроект № 5618 від 04.06.2021 «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо юстиції, дружньої до дитини»[28]. Від 07.02.2023 його було включено до порядку денного. У пояснювальній записці до законопроекту зазначається, що його метою є створення умов для організації та ефективного функціонування правосуддя, дружнього до дитини. Також варто зазначити, що він спрямований на реалізацію цілей, визначених Національною стратегією реформування системи юстиції щодо дітей на період до 2023 року, що була схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів

України від 18.12.2018 № 1027-р. Загалом, аналізований документ є дуже комплексним та прагне врегулювати досить широке коло питань, пов'язаних з розвитком юстиції, дружньої до дитини.

Серед іншого, автори проєкту пропонують вдосконалити проведення допитів та інших слідчих (розшукових) дій (зміни до статті 225 КПК, виключення статей 226, 227 КПК та перенесення їх положень до глави 38 КПК). Наприклад, у ст. 225 КПК радять додати «отримання показань неповнолітнього» як одну з підстав застосування цього порядку. Крім цього, у частині 1 статті 496-3 автори чітко встановлюють, що «Суд в судовому засіданні відтворює відеозапис допиту неповнолітнього свідка чи потерпілого, отриманого в порядку статті 225 цього Кодексу під час досудового розслідування, без їх виклику і безпосереднього допиту в судовому засіданні, якщо не визнає необхідним додатковий допит за вмотивованим клопотанням сторони кримінального провадження або за власною ініціативою або якщо неповнолітній не подасть заяву про бажання особисто дати показання в судовому засіданні»[28].

Такі зміни потенційно могли б вирішити питання щодо використання відеозапису допиту неповнолітнього свідка чи потерпілого у суді, оскільки в Україні працівники системи кримінальної юстиції здебільшого спираються саме на норми законів. Однак, враховуючи проаналізовану вище судову практику, при їх застосуванні варто не забувати про вимоги статті 225 КПК для дотримання принципу рівності сторін кримінального провадження (особливо у частині забезпечення прав сторони захисту).

В законодавстві України вже передбачені і інші гарантії для неповнолітніх при проведенні їх допиту. Варто зазначити, що значна частина принципів та міжнародних стандартів, що аналізувались вище, знаходять своє відображення у КПК. Зокрема, таким є положення п. f ч. 1 ст. 35 Лансаротської конвенції, який

передбачає можливість супроводження дитини її законним представником. За положеннями чинної редакції КПК України захист прав дитини, зокрема, забезпечується залученням законного представника, педагога, психолога, захисника, та лікаря (за необхідності). Зазначені особи мають можливість певною мірою впливати та контролювати процес (наприклад мають право ставити запитання відповідно до ч. 2 ст. 491 КПК).

За загальним правилом ч. 1 ст. 226 КПК допит малолітньої або неповнолітньої особи проводиться у присутності законного представника (також, відповідно до цієї ж статті залучаються педагог або психолог, а за необхідності – лікар). Основною метою залучення батьків є створення більш комфортної атмосфери для дитини, психологічної підтримки неповнолітніх, а також забезпечення додаткової гарантії захисту їх прав та інтересів. Тут варто зазначити, що відповідно до ч. 3 ст. 16 Загальної декларації прав людини сім'я є однією з фундаментальних груп суспільства, а отже має право на захист держави [29]. Процес допиту дитини не має бути виключенням, оскільки саме від родини дитина може отримати найбільшу підтримку.

Проте, питання доцільності залучення законного представника є дещо суперечливим, що варто враховувати на стадії підготовки до допиту (детальніше у підрозділі 2.2. цієї роботи). Через це, ч.3 ст. 227 КПК передбачено право слідчого, прокурора обмежити участь законного представника у виконанні окремих слідчих (розшукових) дій або усунути його від участі у кримінальному провадженні. Це можливо лише у виняткових випадках, коли участь законного представника може завдати шкоди інтересам малолітнього або неповнолітнього свідка, потерпілого. Також, за загальною нормою ч. 4 ст. 44 КПК разі якщо дії чи інтереси законного представника суперечать інтересам особи, яку він представляє, за рішенням слідчого, прокурора, слідчого судді, суду такий законний представник замінюється іншим.

Щодо інших осіб, які можуть додатково залучатись до процесу допиту неповнолітніх, то відповідно до ч. 1 ст. 226 КПК допит малолітньої або неповнолітньої особи проводиться також у присутності педагога або психолога, а за необхідності - лікаря. Участь цих осіб обумовлюється необхідністю додаткових знань щодо особливостей психіки та поведінки дітей, встановленням кращого психологічного контакту між допитувачем та дитиною. Окрім цього, психолог може оцінити рівень завданої дитині шкоди та надати першу психологічну допомогу дитині [30, с. 39]. Законний представник, психолог, педагог і лікар зобов'язані бути присутніми при допиті, а також мають право заперечувати проти запитань та ставити запитання відповідно до ч. 4 ст. 226 КПК. Проте, оцінці доцільності залучення цих осіб також варто надати особливу увагу при підготовці до допиту.

За загальним правилами КПК України, потерпілого може представляти представник (ч. 1 ст. 58 КПК), а свідок має право користуватись правовою допомогою адвоката (п. 2 ч. 1 ст. 66 КПК). Допит ж неповнолітнього підозрюваного обов'язково має відбуватись у присутності захисника (ч. 1 ст. 490 КПК). У таких спосіб захисник, який відповідно до ч. 1 ст. 45 має бути адвокатом, може стежити за дотриманням слідчим та прокурором принципу законності (ст. 9 КПК), контролювати, щоб на неповнолітнього не здійснювався неправомірний тиск, а також може під час процесу допиту роз'яснювати підозрюваному окремі положення права, що застосовуються до нього.

Ще однією важливою гарантією, закріпленою у КПК України, є положення ч.3 ст. 226 КПК. На відміну від дорослих осіб, неповнолітнім, які не досягли шістнадцятирічного віку, роз'яснюється обов'язок про необхідність давання правдивих показань, не попереджуючи про кримінальну відповідальність за відмову від давання показань і за завідомо неправдиві показання. Оскільки психіка дітей, молодших за 16 років, є ще дуже вразливою до навіювань, а через страх

покарання від допитувача малолітні можуть навіть вигадати окремі факти, звільнення цієї категорії від покарання за надання неправдивих показань є необхідним.

Отже, для захисту прав та законних інтересів неповнолітніх на стадії досудового розслідування застосування додаткових гарантій є обов'язковим. У всіх пов'язаних з дітьми правовідносинах базовим є принцип найкращих інтересів дитини, і кримінальне провадження не є виключенням. У міжнародному праві розроблена значна кількість вимог та рекомендацій, якими мають керуватися національні органи розслідування держав-сторін цих міжнародних угод. Частина з цих практик вже інтегрована в українське законодавство, зокрема можливість супроводження дитини законним представником. Деякі, наприклад використання відеозапису допиту на стадії досудового розслідування як доказу у суді, поки не знайшли свого закріплення у КПК України. Однак, вже наявна судова практика, що впроваджує міжнародні стандарти в українську правову систему. Також, законопроектом № 5618 від 04.06.2021 пропонується відповідне внесення змін у КПК.

Узагальнивши викладену у цьому розділі інформацію, можна зазначити, що поняття допиту неповнолітнього не є чітко визначеним у КПК України. Пропонується визначити «допит», як слідчу (розшукову) дію, що полягає у отриманні показань шляхом опитування особи, якій відомі чи можуть бути відомі фактичні обставини конкретної аналізованої справи. Під поняттям «неповнолітня особа», що закріплено у п. 12 ч. 1 ст. 3 КПК України, розуміється особа віком до 18 років. Воно ж більш загальним поняттям, ніж малолітня особа (п. 11 ч. 1 ст. 3 КПК), тобто особа віком до 14 років.

Оскільки неповнолітні є більш вразливою групою, ніж дорослі особи, вони потребують додаткових гарантій захисту їх законних прав та інтересів під час проведення слідчих (розшукових) дій на етапі досудового розслідування. Ці гарантії визначені як міжнародних актах, ратифікованих Україною, зокрема, у Конвенції ООН про права дитини та Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (Лансаротська конвенція).

Одним з керівних принципів у всіх правовідносинах, пов'язаних з дітьми, є забезпечення найкращих інтересів дитини. У кримінальному процесі він включає у себе, зокрема, право на захист і шанс на гармонійний розвиток.

У КПК України дотримання прав та інтересів дитини забезпечується за допомогою залучення додаткових осіб: законного представника, психолога або лікаря, та, за необхідності, лікаря(ч. 1 ст. 226 КПК). Однак, питання доцільності присутності законного представника та педагога є доволі суперечливими та потребують від слідчого додаткового аналізу стосунків дитини з цими особами.

Важливим є положення ч. 3 ст. 226 КПК, згідно з яким особам не досягли шістнадцятирічного віку, лише роз'яснюється обов'язок про необхідність давання правдивих показань, оскільки вони не підлягають кримінальній відповідальності за відмову від давання показань і за завідомо неправдиві показання

В залежності від процесуального статусу неповнолітнього, законодавче врегулювання процесу його допиту відрізняється. Зокрема, під час допиту неповнолітнього підозрюваного обов'язково залучається захисник (ч. 1 ст. 490 КПК).

РОЗДІЛ 2. ПІДГОТОВЧИЙ ЕТАП ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ НЕПОВНОЛІТНЬОГО

2.1. Вивчення особи неповнолітнього та напрями використання отриманої інформації під час проведення його допиту

Тактику проведення допиту класично поділяють на три етапи: підготовчий, робочий та заключний. У підготовці до допиту українські науковці виокремлюють наступні елементи:

- 1) збирання вихідних даних
- 2) тактичне забезпечення допиту
- 3) вибір часу і місця допиту
- 4) визначення способу виклику на допит
- 5) технічне забезпечення допиту
- 6) складання плану [2, с.355]

Під час збирання вихідних даних необхідно отримати інформацію про особу неповнолітнього. Ця інформація є одним з вагомих елементів інформаційної бази допиту. Наприклад, Гірук В.В. у своєму дослідженні за даними анкетування 152 слідчих Національної поліції України зазначає, що на думку 41,4 % респондентів ретельне вивчення особи малолітнього потерпілого дозволить обрати найбільш ефективні прийоми допиту [31, с.11]. Зазвичай, у початкових матеріалах провадження висвітлено лише обставини правопорушення та коло його учасників, без детальної характеристики осіб [12, с. 71]. Тому виникає питання, яку саме інформацію про особу неповнолітнього слідчому потрібно врахувати під час підготовки до допиту.

Окремі необхідні для з'ясування обставини, що стосується характеристики неповнолітнього підозрюваного, закріплені у КПК України. Відповідно до ч. 1 ст. 485 КПК під час досудового розслідування необхідно встановити повні і всебічні відомості про особу неповнолітнього (вік, стан здоров'я, наявність розумової відсталості, тощо), умови його життя та виховання. Ця інформація буде корисною не лише для судді при подальшому винесенні вироку, але і для допитувачів. З її врахуванням можна детальніше спланувати питання, які необхідно задати неповнолітньому; обрати методи налагодження психологічного контакту з ним; визначити, яких осіб зі ст. 226 КПК слід залучити до допиту, тощо.

Щодо інших можливих процесуальних статусів неповнолітніх КПК не встановлює подібних обов'язкових для з'ясування вимог. Однак, у різних методичних рекомендаціях завжди зазначається, що «слідчий повинен спробувати отримати якнайбільше інформації щодо розповідей дитини, а також додаткові відомості про оточення дитини, ситуацію в родині, стан здоров'я й інші чинники, які можуть впливати на розроблення стратегії опитування» [15, с.33].

Джерелами такої інформації можуть бути фахівці, що безпосередньо працювали з дитиною, наприклад: фахівці оперативного реагування, представники соціальних служб, медичні працівники, персонал і адміністрація школи чи дошкільного закладу. Джерелами документальної інформації можуть бути поліцейні протоколи про заходи реагування, матеріали справи в соціальній службі, медичні висновки, документація школи/дошкільного закладу [15, с.33].

Однією з найважливіших і найдоступніших характеристик особи неповнолітнього є її вік. На кожному етапі розвитку людина має певні психологічні особливості, що впливають на її сприйняття подій, емоційне ставлення до них, здатність запам'ятовувати певні елементи, тощо. Слідчий при підготовці до проведення допиту обов'язково має враховувати ці характеристики, зокрема, для правильного

налагодження психологічного контакту з дитиною та формулювання запитань. У цій роботі я наведу окремі яскраві риси, характерні для відповідних вікових категорій неповнолітніх.

У дітей дошкільного віку (3-6 років) віковими нормами є схильність до фантазування та надання людських якостей неживим предметом («магічне мислення»), запам'ятовування емоційно забарвлених подій (наприклад свята). Вже наявна статева ідентифікація і усвідомлення себе хлопчиком чи дівчинкою. Однак, у дітей цього віку не сформована остаточно лімбічна частина мозку, яка відповідає за контроль над емоціями, тому вони не можуть повною мірою їх контролювати. При допиті цієї вікової групи важливо, зокрема, враховувати, що вони ще не здатні орієнтуватися у часі, як дорослі. Встановити час події зі показань дитини можна за допомогою описів, наприклад «було холодно» (подія імовірно відбулась узимку), «було світло», «темно», тощо [30, с. 33].

Самооцінка дітей молодшого шкільного віку (6-10,11 років) зазвичай залежить від оцінки учителя чи значущого дорослого, має занижену стабільність. Пам'ять продовжує розвиватись, тому діти мимоволі запам'ятовують більше, особливо те, що пов'язано з яскравими наочними посібниками, образами-спогадами, тощо. Дитина починає більш критично сприймати навколишній світ, більш гостро реагувати на несправедливість та утиск почуття власної гідності. У цьому віці дитина розповідає про час події, орієнтуючись на розклад свого дня, наприклад «це було після уроків», «на уроці фізкультури» [30, с. 34].

У підлітковому віці (10,11 – 15 років) характерною є емоційна нестабільність, що зумовлена сплеском гормонів. Виникає почуття дорослості, що є центральним новоутворенням молодшого підліткового віку. Самостійність у підлітків проявляється у бажанні відокремитись від батьків, а також приділення уваги заняттям, не пов'язаних з навчанням. У спілкуванні з дорослими вони мало

розкриваються та не прагнуть відчутти реальну психологічну близькість. Однак у спілкуванні з однолітками вони можуть перевірити отримані від старших думки і цінності [30, с. 36]. При допиті підлітка важливо використовувати активне слухання, демонструвати активну підтримку та підкреслювати важливість наданих ним показань [30, с. 35].

У період ранньої юності (15-18 років) центральним новоутворенням особистості є готовність до життєвого самовизначення. Формується світогляд, особа прямує до вступу у самостійне життя. Гострі потреби в емоційному теплі, розумінні, визнанні власної значущості молодь задовольняє у товаристві однолітків; юнацька дружба є більш стійкою і глибокою за підліткову. Юнаки та юнки більше цікавляться загальноприйнятими цінностями, значною мірою залежать від оцінки оточення, спираються на визнаних ними авторитетів. При зазначених обставинах, ще зберігають потребу у допомозі старших з більшим життєвим досвідом. Володіють складною системою способів довільного запам'ятовування [30, с. 36,37].

Окрім підготовки плану допиту та формулювання запитань, що відповідали б рівню розвитку дитини, отримана інформація про особу неповнолітнього може бути корисною при вирішенні процесуальних питань. Наприклад, інформація про психологічний стан потерпілого/свідка, результати терапії, яку вони проходили після травматичної події, може стати корисною при обґрунтуванні клопотання щодо застосування порядку статті 225 КПК. Чітко окреслені та підтверджені фактичними даними обставини, які б вказували на необхідність застосування такого порядку у конкретній справі, роблять документ більш переконливим. Це є важливим через нечіткість формулювання підстав допиту особи у чинній редакції статті 225 КПК. Слідчі судді можуть тлумачити положення статті неправильно, зокрема врахувати виключно ті підстави, що наведені безпосередньо у статті (хоч насправді перелік не є вичерпним).

Наприклад, у справі № 607/14034/21 слідчий суддя відмовив у задоволенні клопотання слідчого обґрунтовуючи це тим, що наведена «підстава для проведення допиту [малолітньої] потерпілої під час досудового розслідування не належить до виняткових випадків, які згідно ст.225 КПК України можуть слугувати підставою для допиту потерпілої у порядку цієї статті» [32]. Пізніше прокурор подав апеляційну скаргу на відмову у задоволенні клопотання у Тернопільський апеляційний суд. Проте, Суд відмовив у задоволенні клопотання, оскільки відповідно до змісту ст.309 КПК України зазначена скарга не входить до вичерпного переліку можливих до оскарження в апеляційному порядку ухвал слідчого судді (тобто навіть не оцінював зміст самого клопотання)[32].

Тож, можливо, якби клопотання слідчого містило достатньо інформації про особу малолітньої потерпілої і її актуальний психологічний стан, то воно змогло б переконати слідчого суддю у необхідності застосувати порядок статті 225 КПК України. Загалом досить часто слідчі та прокурори підходять досить формально до обґрунтування таких клопотань, тому, як наслідок, слідчі судді відмовляють у їх задоволенні [33].

Отже, для ефективного проведення допиту необхідним є підготовка з врахуванням особистих характеристик неповнолітнього допитуваного. Однією з рис особистості, що значно впливає на поведінку дитини, є її вік. Слідчий обов'язково має врахувати особливості конкретної вікової групи при плануванні та проведенні допиту. Також, інформація про особу неповнолітнього потерпілого/свідка може стати корисною при обґрунтуванні необхідності застосування порядку ст. 225 КПК України.

2.2. Планування проведення допиту відповідно до процесуального статусу неповнолітнього

Процесуальний статус неповнолітнього впливає на увесь процес допиту. Тому вже при підготовці до допиту варто враховувати ряд аспектів, які потенційно можуть суттєво відобразитись на робочому етапі проведення цієї СРД.

Наприклад, при плануванні допиту неповнолітнього підозрюваного варто звернути увагу на дослідження у сфері кримінології. Вчені зазначають, що особливістю злочинів, вчинених цією категорією людей, є їх груповий характер. Підлітки з неблагополучних сімей, з труднощами соціалізації у навчальному колективі, з відсутністю належного виховання об'єднуються між собою у групи таких самих відторгнutih суспільством однолітків. Учасники таких об'єднань надають одне одному психологічну підтримку, разом діти почуваються більш впевнено, а отже легше йдуть на вчинення злочинів [11, с.260, 261]. В контексті проведення допиту також варто пам'ятати про ці аспекти, оскільки вони можуть відобразитись на бажанні неповнолітнього підозрюваного давати показання і загалом йти на співпрацю зі слідством.

Також, у кримінології роблять класифікацію неповнолітніх злочинців, згідно з якою їх можна умовно поділити на:

1. осіб, які загалом мають позитивну спрямованість, але вчиняють злочини з легковажності, через випадковий збіг обставин чи непередбачуваність до ситуації;
2. осіб, у випадку яких до злочину призвела ситуація, що виникла через нестійкість загальної спрямованості особи;
3. тих, хто мають певний докримінальний досвід. Тобто неповнолітні, що мають негативну спрямованість, але вона ще не стала усталеною;

4. неповнолітніх з кримінальним досвідом, які вже мають стійку антисоціальну спрямованість [11, с.265].

В контексті допиту встановлення, до якої з цих умовних підгруп належить неповнолітній підозрюваний, можна застосувати для вибору тактики проведення допиту. Наприклад, у випадку з 1 та 2 підгрупами більш імовірним є створення безконфліктної ситуації, коли особи самі будуть прагнути піти на співпрацю. У випадку з двома останніми групами можливо доведеться застосовувати більш складні тактичні прийоми та комбінації.

Ще одним важливим аспектом, який варто врахувати, є вибір представників певних спеціальностей, які залучаються до допиту відповідно до КПК. Сам Кодекс не надає критеріїв для відбору цих осіб. Це є одним з питань, які слідчий фактично вирішує за власним розсудом. Однак, при цьому йому обов'язково варто враховувати обставини конкретної справи та інформації про особу неповнолітнього. Також, у теорії криміналістики вже існують певні рекомендації та результати досліджень, які варто враховувати при прийнятті рішення щодо залучення тієї чи іншої особи до процесу допиту.

Законні представники.

Про недоліки залучення батьків до допиту малолітнього потерпілого зазначає у своїй статті Нікітіна-Дудікова Г. Ю. Узагальнюючи думку Будзиньської А., авторка зауважує, що присутність батьків може заважати отриманню правдивих показань від дітей. Так, неповнолітні потерпілі можуть соромитися розкривати обставини події перед батьками або намагаються їх захистити від важкої інформації, оскільки під час розповіді малолітні гостро відчують додаткове емоційне напруження близьких їм людей. Також, сама присутність батьків, навіть якщо ті не приймають активної участі, може сприйматись як тиск на потерпілого та створювати підставу, щоб поставити під сумнів вірогідність розповіді. І головний недолік це те, що у разі

залучення батьків до допиту потерпілого, вони вже не можуть надалі бути допитані самі, як свідки [34, с. 79].

Також, під питанням є сама доцільність залучення осіб, які необізнані з особливостями кримінального процесу. Наприклад, у своїй роботі дослідники Hayley M. D. Cleary та Todd C. Warner вивчали обізнаність та ставлення американських батьків щодо прав дитини під час допиту. У результаті було встановлено, що в середньому батьки відповідали правильно менше ніж на половину запитань щодо процедури допиту неповнолітніх (зокрема, щодо розуміння складових правила Міранди). Але у той же час, батьки рішуче підтримували право дітей на підтримку (зокрема від батьків) та не дуже схвалювали самостійність дітей у прийнятті рішень (навіть для вже офіційно дорослих молодих осіб) [35, с.777, 782].

Можливо, подібне дослідження в Україні дало б інший результат. Однак, якщо у українських батьків такий самий рівень обізнаності щодо прав дітей під час допиту, це може суттєво ускладнити роботу слідчому. За таких умов, через нерозуміння своєї ролі у процесі вони можуть зашкодити неповнолітньому. Одним з можливих способів вирішення цієї проблеми могло б бути впровадження обов'язкового залучення професійних адвокатів до допитів усіх малолітніх та неповнолітніх осіб, а не лише підозрюваних. У такому випадку, загальний рівень обізнаності учасників процесу допиту щодо юридичних тонкощів цієї СРД був б значно вищим, а отже права неповнолітніх осіб будуть більш захищеними.

Іншим можливим варіантом було б навчання самих законних представників основним принципам проведення допиту та їхньої ролі у ньому. Можливо, необхідного результату можна було б досягти за умови попередньої розмови з працівником поліції чи іншим спеціалістом, який звернув б увагу на необхідні моменти. Необхідність роз'яснення залученим до допиту неповнолітнього особам

їхніх базових прав та обов'язків передбачена у ч. 4 ст. 226 КПК. Проте, формальна видача письмової пам'ятки навряд буде ефективною, тому слідчому варто також спланувати і коротку розмову з батьками.

У будь-якому разі варто пам'ятати про важливість батьків для дитини незалежно від її процесуального статусу. Варто намагатися створювати максимально сприятливі умови для співпраці з законними представниками.

Однак, як вже зазначалось у попередньому розділі, інколи залучення батьків однозначно негативно впливає на проведення допиту. Наприклад коли батьки вдаються до тілесного насильства з метою виховання. В таких випадках, слідчому однозначно варто підняти питання про залучення іншого законного представника.

Педагоги.

Питання доцільності залучати педагогів до проведення допиту неповнолітньої особи є одним з найсуперечливіших.

За результатами дослідження «Особливості розслідування та судового розгляду справ, пов'язаних із сексуальним насильством щодо дитини, зокрема онлайн, та торгівлею дітьми», ініційованого за підтримки Уповноваженого Президента України з прав дитини у 2020 році, респонденти з числа суддів, прокурорів, адвокатів, слідчих, ювенальних поліцейських, представників служб у справах дітей зазначали, що педагога не варто залучати до проведення допиту. Це зумовлено наявністю певних ризиків. Зокрема, є імовірність тиску на дитину, розголошення інформації про подію та порушення конфіденційності, складності дитині довіритися особі, яку вона знає, тощо. Також, на відміну від психолога, педагог скоріше за все не буде володіти спеціальними навичками допиту дитини за сучасними стандартами [30, с. 40].

Варто погодитись з зазначеними у дослідженні аргументами. Для допиту неповнолітнього слідчому судді варто залучати саме кваліфікованого психолога, а не просто педагога. Останні, як правило, при опануванні професії заглиблюються саме у питання ефективних методів навчання дітей, а не методів отримання від них найбільш повної інформації про певну подію. Через нерозуміння педагогом своїх завдань, у процесі допиту можуть бути допущені безліч помилок. Тому, залучення представників цієї професії варто розглядати лише як крайню альтернативу при відсутності психолога, а не як рівнозначного спеціаліста.

Психологи.

Участь психологів, напевно, є необхідною у більшості справ за участю неповнолітніх осіб. Однак, в Україні тривалий час існувала проблема обрання спеціаліста належної кваліфікації, який правильно розумів б суть допиту та свою роль у ньому.

Наразі, навіть попри війну, з боку держави є певні ініціативи та дії у цьому напрямку. Наказом N 493/5/67/32 від 7 лютого 2023 року, який було підтримано Міністерством юстиції України, Міністерством внутрішніх справ України та Офісом Генерального прокурора, затверджено Порядок пілотного проєкту щодо залучення психологів до кримінальних проваджень за участю малолітніх, неповнолітніх осіб через регіональні центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги. Цим пілотним проєктом планується створити відповідний Реєстр психологів, який буде формувати та вести Координаційний центр з надання правової допомоги у порядку, встановленому Міністерством юстиції України [36]. За його вдалої реалізації, буде не тільки полегшено процес добору психологів для участі у допиті дитини, а і якість процесу цієї СРД загалом. Слідчі, як правило, є спеціалістами в процесуальних аспектах допиту, але для розуміння психологічних

особливостей неповнолітньої особи та встановлення з нею довірливих стосунків знання психолога є більш ефективними.

Лікарі.

Щодо участі лікаря, то чинний КПК не визначає, у яких самих випадках існує необхідність його залучення. Однак, доцільно буде забезпечити участь лікаря при допиті дитини з розладами нервово-психічного розвитку. Такі діти можуть мати труднощі з мовленням, розумінням та використанням мови, мисленням чи обґрунтуванням, соціалізацією, відчуттями та поведінкою, слухом, зором, пересуванням чи станом здоров'я, а отже потребують особливої уваги та допомоги спеціаліста [30, с. 41]. Звичайний психолог, навіть якщо він спеціалізується на роботі з дітьми, скоріше за все буде мати лише поверхове уявлення про роботу з особами, які мають особливості психічного розвитку.

Адвокати.

Роль адвокатів у справах з залученням неповнолітніх є однією з ключових у контексті захисту прав та інтересів дітей. Проте, що саме має робити адвокат при проведенні допиту чинним КПК України не встановлено. Така невизначеність може створювати певні труднощі

Наприклад, у Бельгії досліджували необхідність залучення юриста при допиті. У 2016 році у законодавство цієї держави, подібно до законодавства України, ввели обов'язкове надання юридичної допомоги при допиті неповнолітнього підозрюваного. Це дослідження показало, що те, як законодавець передбачав реалізацію норм, не завжди співпадає з їх реальною практичним втіленням. Автори зазначають, що самої присутності адвоката недостатньо, а необхідно, щоб він брав активну участь у допиті. Навіть за умови, що більшість поліцейських керуються методами збору інформації (процесуального інтерв'ю), у деяких випадках безпосереднє втручання адвоката є необхідним для захисту прав неповнолітнього

підозрюваного. Також, часто з боку адвокатів немає достатньої емоційної підтримки. Така підтримка є вкрай важливою, оскільки у Бельгії відсутня практика залучення законних представників до допиту ('appropriate adult' regime) [37]. Імовірно, що частина з зазначених недоліки можуть мати місце і в Україні.

З огляду на часткове нерозуміння адвокатами своєї ролі при допиті неповнолітніх, існує питання необхідності спеціальної кваліфікації юристів для роботи з цією категорією осіб. Катерина Юсупова у своїй статті пропонує нормативно закріпити спеціалізацію захисника по роботі з дітьми, якого залучають для захисту прав неповнолітнього [38, с. 9]. Встановлення обов'язковості певної спеціалізації адвоката для роботи з дітьми є дещо суперечливим.

По-перше, можливість бути захисником під час кримінального провадження вже є обмеженою, оскільки ними можуть бути виключно адвокати (навколо чого все ще тривають дискусії). На відміну від психологів, адвокати для отримання професії проходять через досить суворий відбір. За ідеальних умов, для отримання адвокатського свідоцтва особа має мати не тільки глибокі знання зі сфери права, але і високі моральні та етичні стандарти, якими вони б керувались при роботі з найуразливішими категоріями осіб.

По-друге, зазвичай представники цієї професії з власної ініціативи зазначають, у якій зі сфер вони пройшли додаткове навчання та мають необхідний досвід. У теорії, відповідальні та обізнані законні представники неповнолітнього підозрюваного мають звернути на це увагу при обранні захисника для своєї дитини.

З іншого боку, таке обмеження справді може сприяти підняттю рівня обізнаності щодо принципів роботи з неповнолітніми як серед адвокатів, так і серед працівників органів досудового розслідування.

Отже, процесуальний статус неповнолітнього суттєво впливає на процес планування допиту. Важливим є питання відбору осіб, яких варто залучити до

допиту неповнолітньої особи. При їх вирішенні варто відштовхуватись від принципу найкращих інтересів дитини. Тобто вивчати, який саме спеціаліст буде найбільш ефективним та своїми знаннями зможе справді допомогти у забезпеченні дотримання прав дитини при здійсненні СРД, а не просто ускладнюватиме процес.

2.3. Планування проведення допиту неповнолітнього: місце і час його проведення

При підготовці до допиту неповнолітнього необхідно звертати додаткову увагу на вибір місця і обмеження щодо часу його проведення.

КПК не встановлює чітких вимог щодо місця проведення допиту неповнолітнього під час досудового розслідування. Існує лише загальна норма ч.1 ст.224 КПК відповідно до якої допит проводиться за місцем проведення досудового розслідування або в іншому місці за погодженням із особою, яку мають намір допитати.

Однак, передбачається можливість проведення допиту малолітнього або неповнолітнього свідка, потерпілого у режимі відеоконференції відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 232 КПК. Згідно з частиною 2 цієї ж статті рішення про проведення допиту у такому режимі приймає слідчий, прокурор, а в разі здійснення у режимі відеоконференції допиту згідно зі ст. 225 КПК (допит свідка, потерпілого під час досудового розслідування в судовому засіданні) - слідчий суддя з власної ініціативи або за клопотанням сторони кримінального провадження чи інших учасників кримінального провадження. За ч. цієї 3 статті використання у дистанційному досудовому розслідуванні технічних засобів і технологій повинно забезпечувати належну якість зображення і звуку, а також інформаційну безпеку.

За інформацією 2014 року, найчастіше за все неповнолітні допитувались за місцем навчання, проживання, в звичних умовах [39, с. 348]. Однак, щодо вибору місця проведення допиту серед науковців існують різні думки щодо різних категорій неповнолітніх.

Наприклад, на думку Процюк О.М. допит неповнолітніх підозрюваних найдоцільніше проводити у кабінеті слідчого, оскільки завдяки офіційності цього місця неповнолітній може краще усвідомити важливість і значимість проведення цієї слідчої (розшукової) дії [12, с.61-63]. Схожу думку висловлюють і автори методичних рекомендацій «Особливості розслідування кримінальних правопорушень, учинених неповнолітніми або за їх участю», які здебільшого є керівниками слідчих підрозділів. Вони також зазначають, що під час допиту за місцем проживання підозрюваного існує ризик для допитувача отримати скарги на його негідну поведінку, наприклад, що він «прийшов у стані алкогольного сп'яніння, ображав, погрожував «засадити», вимагав неправомірну вигоду тощо» [40, с. 50].

Однак, такий підхід щодо вибору місця проведення допиту не варто застосовувати до абсолютно усіх неповнолітніх підозрюваних. Мінімальний вік настання кримінальної відповідальності – чотирнадцять років (відповідно до ч. 2 ст. 22 Кримінального кодексу України). У такому віці неповнолітні можуть знаходитись на абсолютно різному етапі психоемоційного розвитку та по-різному реагувати на подразники. Крім цього, як вже зазначалось раніше, неповнолітні злочинці можуть відноситись до різних підгруп відповідно до рівня свого негативного спрямування. До тих, хто вчинив злочин через неухважність варто ставитись значно м'якше ніж до осіб з явною антисоціальною спрямованістю.

Також варто пам'ятати про особливості підозрюваних-підлітків. Через те, що значна кількість з таких дітей походять з неблагополучного оточення, офіційна

обстановка у кабінеті слідчого може сприйматись як додатковий тиск. Крім цього, більшість з них раніше бачили підтримку виключно у таких самих знедолених підлітках, а не у дорослих (особливо у працівниках правоохоронних органів). Тому, інколи варто відхилятися від цього підходу для врахування найкращих інтересів неповнолітнього правопорушника, який все одно залишається дитиною. Йому варто продемонструвати, що він ще має шанс на інтеграцію у суспільство. Наприклад, Юсупова К. у своїй статті зазначає, що захисник може клопотати про проведення допиту у «зеленій кімнаті» (про яку буде йти мова далі), якщо вважає, що саме у такому приміщенні на підозрюваного буде найменший негативний психологічний вплив [38, с. 12].

Під час вчинення кримінального правопорушення та подальшого його розслідування на підлітків може застосовуватись тиск, через який вони можуть отримати серйозні психологічні травми. У таких випадках доцільно більше орієнтуватись на стандарти, що застосовуються до неповнолітніх свідків та потерпілих. Також, цей підхід міг б добре працювати у комплексі з процесом розвитку пробації щодо неповнолітніх. Відповідно до ч. 1 ст. 12 ЗУ «Про пробацію», вона спрямована на забезпечення їх нормального фізичного і психічного розвитку, профілактику агресивної поведінки, мотивацію позитивних змін особистості та поліпшення соціальних стосунків [41]. Допит у комфортному і дружньому середовищі професійним психологом цілком відповідає окресленим цілям, тому логічно б доповнив прагнення держави інтегрувати проблемних дітей у суспільство.

Щодо неповнолітніх, що виступають у інших процесуальних статусах, то для них існують дещо інші стандарти щодо вибору місця проведення допиту. Так, зокрема, у підпункті d пункту 30 Керівних принципів, що стосуються правосуддя з питань, пов'язаних з участю дітей-жертв та свідків злочинів наголошується на необхідності врахування спеціалістами інтересів дітей під час процедур, зокрема, шляхом

забезпечення наявності кімнат для проведення опитувань, призначених спеціально для дітей; пристосування судових приміщень [18]. Про забезпечення, за необхідності, проведення допитів у спеціально облаштованому приміщенні зазначається і у п. б ч. 1 ст. 35 Лансаротської конвенції [19].

В Україні вже досить тривалий час впроваджується відповідна методика проведення допиту, що отримала назву «Зелена кімната». Вона, зокрема, передбачає створення оточення, дружнього для дитини, для проведення процесуальних дій. Цікаво, що у інших державах схожі заходи називаються інакше. Наприклад у Польщі вони дістали назву «Блакитних кімнат» («Niebieski pokój») [42].

Наразі цей комплекс заходів в Україні законодавчо ніяк не закріплений. У Інструкції з організації роботи підрозділів кримінальної міліції у справах дітей, яка наразі втратила чинність, надавалось визначення методики «Зелена кімната». Відповідно до пункту 1.4 Інструкції це «методика проведення інтерв'ювання дитини, яка потерпіла або стала свідком злочину, в умовах, що мінімізують та не допускають повторної травматизації психіки дитини, з урахуванням її індивідуально-психологічних та психофізіологічних властивостей» [43]. У Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України [44], що замінила попередню інструкцію для кримінальної міліції, відсутні згадки про цю методику.

Відсутність нормативного закріплення методики «Зелена кімната» має негативні наслідки. Зокрема, у звіті «Стандарти правосуддя, дружнього до дитини, та їх втілення в Україні» автори провели ряд інтерв'ю з адвокатами, прокурорами, слідчими, що мали досвід з використанням «зелених кімнат». Так, інколи зазначені кімнати отримували свою назву виключно завдяки кольору стін, а у «деяких випадках ці приміщення використовуються для зберігання речових доказів або

взагалі закриті» [45, с. 25]. Проте, загалом в останні роки проглядається позитивна тенденція щодо розвитку та впровадження цієї методики та, зокрема, створення дружніх до дітей приміщень.

У 2021 році Національна поліція у співпраці з UNICEF розробили методичні рекомендації щодо організації роботи з дітьми за методикою «Зелена кімната» для слідчих та ювенальних поліцейських [30]. Серед іншого там також описується з облаштування місця проведення допиту/опитування дитини.

Автори методичних рекомендацій зазначають, що загалом кількість таких спеціалізованих приміщень за останні роки збільшилась, хоч і залишається недостатньою [30, с.42]. Задля перевірки цього твердження, було направлено запит про надання публічної інформації до Національної поліції України щодо наявності та кількості «Зелених кімнат» у районних управліннях Головного управління Національної поліції м. Києві [Додаток 6]. Було обрано саме м. Київ, оскільки досить важко оцінити статистику по усій Україні в умовах війни та окупації частини територій держави. Ситуація ж в столиці та одночасно найбільшому місті країни може відображати певну загальну тенденцію до створення таких «кімнат». Тож, на запит надійшла відповідь, що «Зелені кімнати» наявні у 9 з 10 районів м. Києва, а саме у: Голосіївському, Дарницькому, Деснянському, Дніпровському, Оболонському, Подільському, Солом'янському, Святошинському та Шевченківському районах. Вказана кімната відсутня лише у Печерському районі м. Києва [Додаток 7]. Однак, в межах цієї роботи не вдалось особисто запевнитись у відповідності облаштування цих кімнат методичним рекомендаціям. Можливо, реальна ситуація не змінилась від часів згаданого дослідження 2021 року [45, с.25], або навпаки за цей відносно короткий проміжок часу вдалось значно покращити устаткування цих кімнат у районних управліннях Нацполіції.

Також, у медіа періодично з'являються повідомлення щодо створення таких кімнат не на базі відділень Національної поліції. Наприклад, у 2021 році з'явилась новина щодо відкриття першої у столиці «Зеленої кімнати» на базі Центру сім'ї Дарницького району міста Києва [46]. Твердження щодо «першості» такої кімнати здається дещо перебільшеним, оскільки саме по собі їх створення передбачалось ще в Інструкції з організації роботи підрозділів кримінальної міліції у справах дітей, яка була затверджена відповідним наказом МВС України ще у 2012 році [43]. Щодо самого факту наявності таких спеціалізованих приміщень не на базі Національної поліції чи інших органів досудового розслідування, то загалом таке може мати місце. Однак, при створенні «кімнат» варто обов'язково враховувати принцип найкращих інтересів дитини та планувати їх розміщення таким чином, щоб була захищена конфіденційність дитини від сторонніх осіб.

Щодо окремих стандартів облаштування таких приміщень, то їх можна зустріти у згаданих методичних рекомендаціях Нацполіції та інших подібних джерелах. Загалом атмосфера у кімнаті має бути максимально комфортною і дружньою до дитини. Стіни у кімнаті не обов'язково мають бути зеленого кольору, проте пофарбовані однотонними, неясковими, світлими пастельними кольорами (при цьому радять уникати абсолютно білого кольору). Кімната має бути просторою, проте не надто великою, щоб дитина не почувалась дискомфортна. Меблі двох розмірів (для молодших і старших дітей) мають бути зручними, спокійних, гендерно-нейтральних кольорів [15, с.28]. Доречними для проведення допитів дітей дошкільного та молодшого шкільного віку буде наявність іграшок, олівців, альбому чи окремих аркушів [30, с.42].

У значній кількості методичних рекомендацій щодо організації роботи за методикою «Зелена кімната» також наголошується на необхідності створення двох окремих приміщень: терапевтичного залу (де буде знаходитись дитина з психологом) та кімнати для спостереження. Між двома цими кімнатами повинно

бути розміщено скло позавізуального спостереження, а також у кімнаті для дитини має бути вмонтована відеоапаратура [47, с. 12].

Однак, у більш сучасних джерелах, зокрема у методичних рекомендаціях Нацполіції та UNICEF, не наголошується на обов'язковості такого планування приміщення для проведення допиту за методикою «Зелена кімната». Головний акцент робиться на те, що місце допиту дитини має відповідати критерію «безпечне середовище» [30, с.42]. Якщо у кімнаті є камера, вона має бути прикритою та знаходитися у недосяжному для дітей місці [15, с.28]. Під час допиту особа, яка запитує знаходиться перед дитиною, інших присутні – за спиною дитини, щоб не відволікати її та не заважати встановленню контакту з нею особи, яка безпосередньо проводить допит [30, с.42]. Такий дещо спрощений підхід справді може бути корисним, оскільки значно скорочує матеріальні та часові витрати для облаштування приміщення, де неповнолітній почувався б комфортно та захищено. Як наслідок, таких приміщень теоретично має бути більше, а отже більше дітей зможуть бути допитані у дружньому до них середовищі. Недоліком ж є те, що усі особи знаходяться в одному приміщенні, що може відволікати дитину від опитування.

Варто зазначити, що окрім методики «Зелена кімната» зараз в Україні поступово впроваджують і модель «Барнахус» (barnahús — у перекладі з ісландської мови «будинок для дітей»). Даний підхід є більш комплексним та потребує роботи багатoproфільної міжвідомчої команди. Він передбачає створення спеціального середовища (установи), де діти, які були жертвами чи свідками насильства, могли отримати максимальну допомогу. Структура усіх «Барнахусів» передбачає облаштування умовних «чотирьох кімнат», а саме кімнат: «захисту дітей», «кримінального розслідування та судового провадження», «медичного огляду та лікування» та «обстеження та лікування психічного здоров'я».

Друга кімната створена для проведення допиту та загалом є дуже подібною до класичної «Зеленої кімнати». Вона розділена на два приміщення таким чином, що слідчі можуть спостерігати за усім, що відбувається під час роботи психолога з дитиною, а остання в свою чергу не бачить слідчих. Також відбувається відеофіксація допиту для можливості подальшого використання показань у суді [14, с. 7-9].

Станом на початок грудня 2022 року «Барнахуси» вже працювали, зокрема, у Вінницькій, Тернопільській та Київській областях. На жаль, через повномасштабне вторгнення російської федерації установа у Миколаєві зупинила свою роботу. Також для фахівців міждисциплінарних команд зараз проводяться навчання у кількох областях, наприклад у Чернівецькій та Одеській області [48].

Щодо часу проведення допиту, то у ч. 2 ст. 226 КПК встановлено, що допит малолітньої або неповнолітньої особи не може продовжуватися без перерви понад одну годину, а загалом - понад дві години на день. Однак, чіткого часу перерви законодавець не встановив, тому це вирішується за розсудом слідчого. Варто також враховувати, що неповнолітні різної вікової групи можуть продуктивно надавати показання протягом різного періоду часу, Після його спливу вони втомлюються і можуть легше піддаватись навіюванню. Так, неповнолітні дошкільної групи можуть відповідати від 15 до 20 хв, 5–7-річні неповнолітні – близько 20–25 хвилин; 7–10-річні – від 25 до 35 хвилин [38, с.9].

Тож, місце для проведення допиту неповнолітнього наразі не є чітко закріпленим у законодавстві. Однак, у доктрині існують різні підходи щодо цього питання. Найбільшу перевагу мають так звані «зелені кімнати», що спеціально облаштовані для допиту неповнолітніх. Обмеження ж до часу допиту чітко встановлені у ч. 2 ст. 226 КПК, однак необхідно враховувати також і вікові особливості для отримання кращих результатів.

Узагальнюючи вищезазначене, під час підготовки до допиту дитини слідчий в ідеалі має провести досить глибоке дослідження обставин справи та обов'язково врахувати їх при виборі тактики допиту. При вивченні особи неповнолітнього слідчому слід звертати увагу не лише на безпосередні обставини кримінальної події, але на інформацію щодо оточення дитини, стосунків у її сім'ї, її стан здоров'я, тощо. Важливим елементом характеристики дитини є її вік, оскільки психіка, запам'ятовування, ставлення до близьких на різних етапах розвитку дитини зазвичай суттєво відрізняються. Тож, допитувачу необхідно отримати якнайбільш чітку картину особистості дитини задля подальшого встановлення психологічного контакту з нею, правильного формулювання запитань, розроблення стратегії допиту загалом.

До вибору місця проведення допиту також слід ставитись з особливою увагою. Серед дослідників існують різні підходи щодо цього питання. Одні вважають, що допит неповнолітніх підозрюваних необхідно проводити у кабінеті слідчого задля підкреслення важливості цієї події. Однак такий підхід не можна вважати універсальним. Інші дослідники зазначають, що допит усіх неповнолітніх: підозрюваних, свідків, потерпілих, більш доцільно проводити у «зелених кімнатах» чи «Барнахусах», що спроектовані максимально дружніми до дітей та їх потреб. Вважаю, що остаточний вибір слід робити відповідно до обставин конкретної справи та інформації про особу неповнолітнього.

У ч. 2 ст. 226 КПК встановлене обмеження щодо часу допиту малолітньої або неповнолітньої особи. Він не може продовжуватися без перерви понад одну годину, а загалом - понад дві години на день. Проте, слід також обирати час для перерви відповідно до віку дитини. Молодші втомлюються значно швидше, у результаті чого можуть набагато більше піддаватись навіюванню.

РОЗДІЛ 3. РОБОЧИЙ ЕТАП ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ НЕПОВНОЛІТНЬОГО

3.1.Тактика проведення допиту неповнолітнього підозрюваного, потерпілого, свідка

Під час безпосереднього спілкування з неповнолітнім під час допиту, його процесуальний статус відіграє відчутну роль. Він впливає на саму суть відносин між допитувачем та допитуваним, а отже і їх загальне ставлення одне до одного. Тому, у цьому підрозділі будуть окреслені окремі особливості допиту цих категорій.

Неповнолітній підозрюваний.

У контексті розроблення тактики допиту неповнолітніх підозрюваних корисним буде проаналізувати, які саме правопорушення вони найчастіше вчиняють. За результатами аналізу даних Єдиних звітів про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, за 3 роки можна зробити висновок, що підлітки найчастіше вчиняють кримінальні правопорушення:

- проти власності (р. VI Кримінального кодексу України);
- проти життя та здоров'я особи (р. II Кримінального кодексу України);
- проти безпеки руху та експлуатації транспорту (р. XI Кримінального кодексу України);
- у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші кримінальні правопорушення проти здоров'я населення (р. XIII Кримінального кодексу України) [Додаток 4].

При цьому, на період дії воєнного стану наразі фіксується менша кількість кримінальних правопорушень за участю підлітків [Додаток 4]. Вчені-кримінологи зазначають, що соціально-економічний стан в країні значною мірою впливає на

рівень злочинності у ній [11, с.266]. Тому, з часом тенденція в Україні може змінитись, якщо не докласти зусиль на її попередження.

З проаналізованих даних можна зробити висновок, що більшість вчинюваних злочинів за своєю суттю не є тяжкими (за винятком умисних вбивств та інших злочинів проти життя та здоров'я осіб). Тому, варто зберігати елементарну повагу до «проблемних підлітків» при проведенні їх допиту.

Зокрема, перед початком допиту варто пояснити неповнолітньому підозрюваному його права. Важливо, щоб ця розповідь не була простою формальністю. Наприклад, в Англії проводилось дослідження щодо ефективності таких «попереджень» поліцейських перед допитом. Воно показало, що поліцейські часто проголошували текст на такій швидкості, що, ймовірно, неповнолітні підозрювані не встигали його зрозуміти. Хоч самі підлітки стверджували, що зрозуміли абсолютно усе, проте при відповідях на питання не демонстрували розуміння. Тож, результати дослідження показали, що формальне пояснення неповнолітньому підозрюваному його прав під час допиту не може належним чином захистити його [49].

Допит неповнолітніх потерпілих та свідків.

Для допиту потерпілих та свідків найвідомішою методикою в Україні є «Зелена кімната». Відповідно до методичних рекомендацій проведення опитування за цією методикою, для її ефективності є необхідним дотримання двох вимог:

- 1). «Проведення допиту/опитування дитини із дотриманням ”формули ефективної взаємодії з дитиною”: “безпечне місце” + “безпечний дорослий” = “дитина у безпеці”»[30, с. 19];
- 2). «Проведення допиту/опитування дитини відповідно до рекомендованих фаз (етапів проведення допиту/опитування)» [30, с. 19].

Щодо другого пункту, то цими етапами є:

- 1) Попередня фаза
- 2) Вступна фаза
- 3) Фаза вільної розповіді
- 4) Фаза детальних запитань
- 5) Заключна фаза [30, с.21]

Крім дотримання рекомендацій загальної методики «Зелена кімната» варто звертати увагу на допит потерпілих від окремих видів кримінальних правопорушень. За результатами аналізу даних Єдиних звітів про кримінальні правопорушення по державі, найбільше неповнолітніх та малолітніх потерпілих було у злочинах:

- порушення законів та звичаїв війни (ст. 438 КК). У звітах наявні дані щодо цього злочину тільки за 2022 рік, проте кількість неповнолітніх потерпілих від нього є більшою за будь-який інший тип кримінальних правопорушень у попередні роки;
- ДТП (ст. 286 КК)
- пов'язаних з домашнім насильством (чи насильством у сім'ї за старим формулюванням);
- крадіжок (ст. 185 КК), грабежів (ст. 186 КК) та шахрайств (ст.190 КК) [Додаток 3].

На жаль, окремих рекомендацій саме по роботі з неповнолітніми потерпілими та свідками не вдалось віднайти. Проте, згадувані дослідниками аспекти щодо дорослих потенційно можуть бути застосовані і для дітей. Тож, варто розглянути поради щодо роботи з потерпілими від деяких з цих злочинів.

У мирний час, найбільша кількість неповнолітніх потерпілих була у кримінальних правопорушеннях, пов'язаних з ДТП (ст.286 КК України). Після початку

повномасштабного вторгнення вона також залишається значною [Додаток 3]. Тому, можна виокремити певні особливості при проведенні допитів щодо цієї категорії.

По-перше, у справах про ДТП потерпілий є зацікавленою особою. У своїй статті Нагорняк Ю.В. наводить позицію Антіпової О.І., за якою у більшості випадків потерпілий є впевненим у вині водія. Через це перший може навмисно спотворювати данні про подію, наприклад завищувати швидкість руху транспортного засобу чи вказувати на стан алкогольного сп'яніння у водія [50, с. 63].

Андрієвська Л.О. у своїй статті зазначає, що роботу зі свідками ДТП варто розпочинати якнайшвидше і бажано вже на місці самої пригоди. Це зумовлено швидкоплинністю та несподіваністю події ДТП, що зумовлює часткове і нетривале запам'ятовування подробиць правопорушення. Очевидці події при спостереганні можуть запам'ятати лише окремі моменти події, на які встигли звернути увагу [51, с. 150-151]. Імовірно, такий підхід може інколи спрацювати з дітьми, коли вони все-таки змогли зафіксувати у пам'яті певні обставини ДТП і побачене їх не травмувало. В протилежному випадку, отримання від них показань вже на самому місці події може бути навіть шкідливим для дитини, яка перенесла сильний стрес. До того ж, таким чином стає фактично неможливим дотримання рекомендації допиту дитини у спеціально облаштованому приміщенні та значно ускладнена можливість здійснити відеофіксацію допиту.

Однією з категорій правопорушень, потерпілими від якого є найбільше дітей, є правопорушення, **пов'язані з насильством у сім'ї** [Додаток 3]. Тут варто зазначити, що згідно з преамбулою Стамбульської конвенції (яку відносно нещодавно ратифікувала Україна) діти, які були свідками насильства у їх сім'ї, також є жертвами домашнього насильства [52]. Тобто, до дітей-свідків цього

правопорушення має бути також максимально обережне ставлення, на рівні з безпосередньо потерпілими особами.

Однією з категорій правопорушень, на які варто звернути увагу у контексті проведення допиту потерпілих, є **злочини проти статевої свободи неповнолітніх**. Такі злочини є не тільки досить чисельними [Додаток 3], а й досить складними у розслідуванні. У багатьох випадках єдиними безпосередніми спостерігачами події є лише насильник та жертва насильства, тож отримання показань від них є необхідним. На необхідність захисту дітей від сексуального насильства звертає увагу як українське суспільство, такі міжнародна спільнота. Наслідком останнього є ухвалення відповідних актів, наприклад згадувана раніше Лансаротська конвенція. Проте, навіть за наявності досить чіткого нормативного регулювання, на практиці досі порушується безліч питань щодо проведення допитів при розслідуванні цієї категорії справ.

Наприклад, дослідження у Норвегії показало, що бар'єрами для розкриття фактів сексуального насильства щодо дітей можуть бути страх помсти щодо себе чи інших осіб, страх стигматизації та помилки, сором, самозвинувачення, амбівалентне ставлення до злочинця (коли, окрім ненависті, жертви також згадують позитивні моменти стосунків з кривдником) [53, с. 6]. Автори дослідження також відмітили дуже суперечливу тенденцію. Кампанії, які просувають ідеї важливості розкриття цієї категорії злочинів, боротьби з почуттям провини та стигматизацією жертви, навпаки можуть спрямовувати останніх до страху відкритися і назавжди залишитись таврованими насиллям. Такі заходи стають певним тиском суспільства на неповнолітніх, що свідомо обрали мовчання, щоб продовжити нормальне життя [53, с. 5-6]. Досліджень щодо того, як подолати цей ефект, наразі виявлено не було.

При допиті потерпілих **від воєнних злочинів чи інших масових злочинів, вчинених у період війни**, варто пам'ятати не тільки про жорстоко травмованих

психологічний стан безпосередніх жертв, а і про власну вразливість слідчого чи будь-якої іншої людини, яка проводить опитування. Наприклад, вчена Kurda Daloye взяла інтерв'ю у сотні жертв катувань для проекту історії Іраку. Проте, після одного інтерв'ю з жінкою, яка була жертвою зґвалтування, Daloye вирішила, що більше ніколи не хоче брати інтерв'ю у інших потерпілих від цього злочину. Не зважаючи на те, що інтерв'юєрка мала великий попередній досвід опитування потерпілих від тортур, конкретно ця історія сильно відобразилась на її психічному стані. Обидві жінки були етнічними жителями Іраку, що імовірно стало причиною такий сильного емоційного відгуку у Daloye [54]. Насправді, подібних історій набагато більше. Вони, на жаль, вже є і у сучасній Україні. Зараз кожен громадянин є так чи інакше травмованим подіями війни. Про цей факт варто пам'ятати і слідчим при роботі з дітьми-потерпілими. Зокрема, це є важливим для того, щоб попри все залишатись професіоналом і додатково не передати своє горе іншій особі під час опитування.

Тож, можна зробити висновок, що при роботі з неповнолітніми особами в залежності від їх процесуального статусу варто застосувати дещо різні тактичні прийоми допиту. Було виокремлено окремі види кримінальних правопорушень, учасниками яких є діти. Також, було проаналізовано деякі особливості допиту при окремих злочинах.

3.2. Тактичні прийоми проведення допиту в безконфліктній ситуації

Ситуації, у яких може проводитись робочий етап допиту, можна поділити на безконфліктні та конфліктні. Безконфліктними ситуаціями вважаються такі, коли допитуваний сам прагне йти на співпрацю, а задачею допитувача є лише допомогти йому найбільш чітко згадати події кримінального правопорушення та розповісти про них. Переважно, безконфліктна ситуація притаманна допиту потерпілих і

свідків, а конфліктна – підозрюваних. Проте, винятки залишаються можливими [12, с. 178].

Серед загальних рекомендацій щодо проведення допиту у цій ситуації можна виокремити наступні:

- створювати дружню та розслаблену атмосферу [15, с.37]. Для цього, зокрема, на етапі встановлення психологічного контакту можна провести бесіду на сторонню тему, у якій слідчий добре розбирається і яка цікава допитуваній дитині (фільми, комп'ютерні ігри, спорт тощо) [13, с. 306];
- утримуватись від емоційних реакцій на слова дитини [15,с.36];
- уникати тлумачення слів дитини (наприклад, не говорити «Я знаю, як тобі було складно»). Емоції дитини потрібно визнавати, однак коментарі до них є недоречними [15,с.36];
- не мотивувати дитину до співпраці за допомогою «підкупів» і маніпуляцій (наприклад, обіцяти дати шоколад за відповіді на запитання) [15, с.36];
- не виправляти поведінку дитини, якщо вона напряду не заважає проведенню допиту (наприклад, якщо дитина говорить тихо, то можна попросити розповідати трохи гучніше). Не перешкоджати дитині виконувати дії, які є наслідком тривоги та відсторонення (наприклад, метушіння, гра з канцелярським приладдям), особливо якщо мова йде про дітей з розладом аутистичного спектра [15, с.37].

Для активізації пам'яті неповнолітнього потерпілого Гірук В.В. пропонує наступні алгоритми: «використання слідчим під час допиту зображувального потенціалу малолітнього потерпілого; створення відповідної сприятливої обстановки допиту; пред'явлення малолітньому допитуваному різних об'єктів; проведення повторного допиту; вирішення питання щодо своєчасного проведення допиту з найменшим відривом у часі від моменту вчинення насильницьких дій; проведення слідчої

(розшукової) дії на місці безпосереднього вчинення насильницьких дій» [31, с.13]. Проте, проведення повторного допиту слід застосовувати лише у крайніх випадках задля зменшення кількості допитів дитини. Це, зокрема, є вимогою п. є ч. 1 ст. 35 Лансаротської конвенції. Також, проведення СРД на місці злочину також несе у собі ризики, оскільки може повторно травмувати психіку малолітньої особи.

Корисним інструментом для слідчого під час цього допиту може стати протокол Національного інституту здоров'я дитини та розвитку людини (The National Institute of Child Health and Human Development Protocol; NICHD) [15, с.84-103]. Цей протокол розглядається як одна зі спеціалізованих моделей процесуального інтерв'ю [5, с.44-45]. У дослідженні 2020 року, яке проводили незалежні вчені з різних країн, відзначено, що застосування цього протоколу допомагає дітям надавати більш точні та детальні твердження, а також попереджує повідомлення дітьми дезінформації [55, с.23].

Можливо, інколи у роботі українського слідчого більш корисним буде саме власний професійний досвід. Проте, NICHD може бути хорошим орієнтиром. Його можна застосовувати як джерело для складання плану допиту на підготовчому етапі, оскільки у ньому вже враховані багато тактичних прийомів, що працюють на малолітніх та неповнолітніх особах. Ознайомлення з ним може бути корисним і безпосередньо на робочому етапі, якщо з різних причин не вдалось розробити детальний план допиту дитини. Протокол NICHD побудований у вигляді алгоритму, в який теоретично можна швидко додати відому інформацію про допитувану дитину.

Однією з цікавих пропозицій у NICHD є спосіб, за допомогою якого на вступному етапі⁴ допиту можна пояснити молодшій дитині, що робити, якщо не знаєш відповіді на питання. На початку, допитувач, у легкій і зрозумілій для дітей формі,

⁴ За NICHD є 9 етапів допиту дитини, але вони не виходять за рамки «класичного» поділу в українській криміналістиці. Наприклад, етап «вступу» можна віднести до етапу налагодження психологічного контакту.

пояснює, хто він і у чому полягає його робота. Потім йде етап налагодження відносин та практикування навичок розповіді. Важливим його елементом є пояснення важливості говорити правду. Слідчий просить дитину говорити, якщо вона не знає відповіді.. Для прикладу, він задає питання: «Що я їв/їла сьогодні на сніданок?», і дивиться на реакцію дитини. Якщо у відповідь вона одразу відповідає, що не знає, то слід сказати «Правильно. Ти ж справді цього не знаєш, хіба не так?». Якщо дитина намагається вгадати, то треба сказати «Ні, ти не знаєш, бо ти не знаєш мене. Якщо ти не знаєш відповіді, не намагайся вгадати, а просто скажи «не знаю»»[15, с.84, 87].

Отже, хоч при допиті у безконфліктній ситуації дитина готова надавати показання, слід завжди враховувати особливості спілкування з неповнолітніми. У іншому випадку, навіть за від початку сприятливих умов, ситуація може перейти у конфліктну. Можливі навіть випадки, коли дитина через свій вік не повною мірою зрозуміє питання, тому варто завжди підлаштовуватись під конкретну неповнолітню особу.

3.3. Тактичні прийоми під час проведення допиту в конфліктній ситуації

Конфліктною вважається ситуація, у якій допитуваний протидіє намірам слідчого встановити істину та надає неправдиві показання [12, с.151]. Причини протидії можуть бути різноманітними. Допитувачу необхідно їх встановити для подальшого налагодження психологічного контакту з допитуваним, застосування відповідних тактичних прийомів та, як наслідок, отримання максимально точних показань.

У неповнолітніх підозрюваних можливі випадки самообмови. У випадку, коли неповнолітній зізнається у вчиненні кримінального правопорушення, якого не вчиняв, з мотивів: спроби завоювати авторитет, потреби в самоствердженні, страх

через погрози чи шантаж, бажання звільнити від відповідальності істинного виконавця під впливом почуттів [12, с. 167].

Під час допиту слідчий має бути впевненим, що допитуваний каже правду. Тож, одним з перших аспектів, на які слід звернути під час допиту у конфліктній ситуації, це тактичні прийоми, які можна застосувати для верифікації показань допитуваного. Проценко О.О. пропонує під час допиту неповнолітнього підозрюваного зосереджуватись, зокрема, на наступних аспектах:

- робити акцент на помилкові відомості, повідомленні неповнолітнім підозрюваним, задля попередження подальшої їх подачі;
- демонструвати поінформованість слідчого та пред'являти докази у зростальному порядку з подальшим спільним аналізом з неповнолітнім;
- вивчати особу неповнолітнього завдяки інформації від працівників ювенальної превенції;
- звертатись до почуттів неповнолітнього, розуміння його прагнення до самостійності, вчиненню сміливих дій тощо;
- ставити контрольні та співставні питання, коли виникають суперечності з раніше даними їм показаннями або показаннями інших осіб [56, с.90];

Процюк О.М. у своїй дисертації також наголошує, що не можна використовувати обман, погрози, залякування, та інші способи неправомірного психологічного насилля стосовно допитуваного, оскільки такі дії можуть негативно вплинути на підлітка-підозрюваного [12, с.150].

Варто також зазначити, що хоч застосування повторного допиту щодо неповнолітніх (особливо малолітніх) не рекомендовано, він може допомогти виявити неправдиві показання. У пам'яті дітей меншого віку одні спогади досить швидко замінюються іншими, або забуваються. Тож, якщо малолітній дослівно

повторює показання, надані на попередньому допиті, є висока імовірність впливу дорослого на формування цих свідчень [34, с. 80].

Слід пам'ятати, що окремі тактичні прийоми пов'язані з тактичними ризиками, тому застосовувати їх треба дуже виважено. Зокрема, пред'явлення доказів у більшості випадків має робитись у порядку зростання їх вагомості. Демонстрація найвагомішого доказу на самому початку може налякати допитуваного і спричинити його самообомову. Єдиним випадком, коли такий порядок є доречним, це коли неповнолітній вже готовий надати правдиві показання, проте йому потрібен «поштовх», яким і стане цей доказ [57, с.325].

Застосування тактичного ризику може значно зашкодити результативності допиту, якщо слідчий не володіє достатніми знаннями в області дитячої психології. Для уникнення тактичних помилок і правильного тлумачення показань дитини варто звертатись за консультативною допомогою до спеціалістів у галузі психології [57, с.325], та, можливо, лікаря-психіатра у випадках роботи з дітьми з особливостями роботи психіки.

Отже, сучасна наука надає достатньо великий вибір тактичних прийомів, які можна застосувати у конфліктній ситуації. Однак, їх застосування має бути виваженим, з врахуванням віку неповнолітнього, характеристики його особистості, процесуального статусу, тощо.

Підсумовуючи, можна сказати, що під час робочого допиту неповнолітнього варто постійно пам'ятати про величезну кількість аспектів. Зокрема, варто враховувати, для розслідування якого злочину допитується дитина. Ця інформація впливає як на вибір ефективних тактичних прийомів, так і на розуміння реального становища дитини. Наприклад, дитина, що була свідком насильства у своїй сім'ї, фактично

також є жертвою такого насильства. Тому до неї варто ставитись як до потерпілої особи, хоч формально вона може залишатись свідком.

При проведенні цієї СРД можливе виникнення як безконфліктної, так і конфліктної ситуації. Навіть за першого варіанту, коли дитина сама готова надати показання, слідчому варто залишатись дуже уважним, оскільки у випадку неврахування особливостей психіки дитини ситуація може швидко стати несприятливою. Зокрема, важливо протягом усього часу проведення цієї слідчої дії зберігати дружню та розслаблену атмосферу. Одним з корисних інструментів для розроблення стратегії допиту дитини є протокол NICHD, який може допомогти отримати точні та детальні твердження, а також попереджує повідомлення дітьми дезінформації.

Причини виникнення конфліктної ситуації можуть бути доволі різноманітними, і слідчому варто їх з'ясувати для подальшої побудови стратегії. Важливо також правильно верифікувати показання допитуваного. Однак, окремі тактичні прийоми пов'язані з доволі високими тактичними ризиками. Зокрема, у більшості випадків докази слід пред'являти саме у порядку зростання їх важливості, інакше допитуваний може налякати допитуваного і, як наслідок, спричинити його самообмову. Однак, коли неповнолітній вже готовий надати показання, проте потребує поштовху, саме вагомий доказ може мотивувати дитину розповісти про відомі їй обставини справи. Тому, слідчому слід ретельно зважувати усі обставини, перш ніж використовувати той чи інший тактичний прийом для отримання показань.

ВИСНОВКИ

За результатами досліджень у межах цієї кваліфікаційної магістерської роботи можна зробити висновок, що допит неповнолітніх осіб потребує не лише врахування положень законодавства, а й ґрунтовних знань дитячої психології, ретельного вивчення особи неповнолітнього, якісного планування допиту, створення дружних до дитини кабінетів допиту.

За результатами дослідження було визначено поняття «допит», як слідчу (розшукову) дію, що полягає у отриманні показань шляхом опитування особи, якій відомі чи можуть бути відомі фактичні обставини конкретної аналізованої справи. Також, проаналізовано визначення інших термінів, що необхідні у контексті роботи, наприклад «неповнолітня» та «малолітня» особи.

Було досліджено, що підвищена вразливість дітей у порівнянні з дорослими особами зумовлює необхідність створення додаткових гарантій забезпечення їх прав та законних інтересів на стадії досудового розслідування.

Проаналізовано гарантії, що містяться в національному та міжнародному праві. Зокрема, зосереджено увагу на вимогах ст. 35 Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (Лансаротська конвенція) та проведено її порівняння з регулюванням чинного КПК України.

Встановлено, що хоч у чинній редакції КПК України відсутня передбачена у Лансаротській конвенції обов'язкова відеофіксація допиту неповнолітнього потерпілого, представники різних гілок влади прагнуть врегулювати цю проблему. Наприклад, відповідні зміни пропонує законопроект № 5618 від 04.06.2021. Також, було проаналізовано судову практику України та виявлено, що суди різних інстанцій погоджуються з необхідністю використання підходу найменшої кількості

допиту неповнолітньої особи, що є одним зі міжнародних стандартів проведення цієї СРД.

Були досліджені проблемні питання, пов'язані з залученням додаткових осіб, що передбачені у ч. 1 ст. 226 КПК України. Наголошено на необхідності для слідчого додатково аналізувати стосунки дитини з цими особами задля уникнення зайвих тактичних ризиків.

Також встановлені окремі процесуальні відмінності в залежності від процесуального статусу неповнолітнього. Зокрема, на відміну від потерпілого та свідка, під час допиту неповнолітнього підозрюваного обов'язково залучається захисник (ч. 1 ст. 490 КПК).

Було вказано, на які саме питання варто звернути увагу при вивченні особи неповнолітнього. Загалом, пошук має бути спрямований на отримання інформації щодо оточення дитини, стосунків у її сім'ї, її стан здоров'я, тощо. Важливим елементом характеристики дитини є її вік, оскільки психіка, запам'ятовування, ставлення до близьких на різних етапах розвитку дитини суттєво відрізняються. Тому, слідчому також слід мати знання у галузі вікової психології або ж звертатись за допомогою до фахових психологів при проведенні допиту.

Досліджено особливості вибору місця та часу проведення допиту при плануванні допиту неповнолітнього. Зокрема, встановлено, що з 10 відділень Нацполіції у районах міста Києва, у 9 наявні «Зелені кімнати», які призначені для допиту неповнолітніх осіб.

Для отримання інформації, учасниками яких кримінальних правопорушень найчастіше стають діти, було проведено аналіз даних Єдиних звітів Генеральної прокуратури. За результатами дослідження, відібрано окремі методичні

рекомендації для частини злочинів, у яких неповнолітні найчастіше стають потерпілими.

Також зазначено, що під час робочого етапу допиту слідчий має залишатись уважним як при конфліктній, так і безконфліктній ситуації. Це зумовлено тим, що у випадку неврахування особливостей психіки дитини ситуація може швидко стати несприятливою. Однією з основних вимог є збереження дружньої та розслабленої атмосфери протягом усього часу проведення допиту. У конфліктних ж ситуаціях слідчий має діяти з особливою обережністю. Зокрема, при верифікації показань неповнолітнього важливо ретельно зважувати усі ризики відповідно до наявних обставин перед вибором того чи іншого прийому. Для цього вагомою є якраз зібрана інформація щодо особи неповнолітнього.

У підсумку, можна зазначити, що допит неповнолітніх осіб на етапі досудового розслідування справді є складним, таким, що вимагає врахування надзвичайно великої кількості обставин. Проте, ретельна підготовка та вдало обрана стратегія може значно підвищити шанси успішного його проведення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. The History of Interrogation According to Wicklander-Zulawski By Wicklander-Zulawski and Associates -December 6, 2017 URL: <https://losspreventionmedia.com/history-of-interrogation-according-to-wicklander-zulawski-the-past/> (дата звернення: 02.03.2023)
2. В. В. Пясковський, Ю. М. Чорноус, А. В. Іщенко, О. О. Алексєєв та ін. Криміналістика: підручник. К. : «Центр учбової літератури», 2015. – 544 с.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Кодекс України, Закон від 13.04.2012 № 4651-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 10.01.2023)
- 4.Словник української мови в 11 томах URL: <https://slovnyk.ua/index.php?swrd=%D0%B4%D0%BE%D0%BF%D0%B8%D1%82> (дата звернення: 25.01.2023)
5. Ю. Белоусов, О. Броневицька, С. Деркач, В. Луцик, А. Орлеан, В. Рогальська, Т. Філоненко, В. Яворська Розкажи мені що сталося, або зізнайся. Дослідження про процесуальне інтерв'ю. Аналіз міжнародного досвіду. Опис узагальненої моделі. Аналіз національної системи підготовки та практики. — К.: Процесуальне інтерв'ю в Україні, 2020. — 232 с.;іл URL: https://www.irf.ua/wp-content/uploads/2020/07/investigationresearch_web.pdf?fbclid=IwAR0ZJLwkFnZEBgkQn1y4SBMfZIZoS4UtYhD3axv4brV2O7ljnLc4L-AM1F8 (дата звернення: 02.03.2023)
- 6.Словник української мови в 11 томах URL: <https://slovnyk.ua/index.php?swrd=%D0%BE%D0%BF%D0%B8%D1%82%D1%83%D0%B2%D0%B0%D1%82%D0%B8> (дата звернення: 02.03.2023)

7. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 № 2135-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text> (дата звернення: 03.03.2023)
8. Цивільний кодекс України: Кодекс України, Закон від 16.01.2003 № 435-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 10.01.2023)
9. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 № 2402-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text> (дата звернення: 10.03.2023)
10. Конвенція про права дитини: Міжнародний документ. Організація Об'єднаних Націй від 20.11.1989 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення: 10.03.2023)
11. Кримінологія : підручник [Текст] / О. М. Джужа, В. В. Василевич, В. В. Черней, С. С. Чернявський та ін. ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. В. В. Чернея ; за наук. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Джужі. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. – 612 с.
12. Процюк О.М. Кримінальна процесуальна регламентація й тактика допиту неповнолітнього підозрюваного : дис. канд. юрид. наук. Київ, 2017. 243 с.
13. Криміналістика : академічний курс : підручник / Т. В. Варфоломеева, В. Г. Гончареко, В. І. Боярова [та ін.] ; М-во освіти і науки України, Акад. адвокатури України. - 2-ге вид., стереотип. - Київ : Юрінком Інтер, 2018. - 495 с. - Містить бібліографію.
14. Алла Блага, Павло Пархоменко, Олена Руда та ін. Модель "Барнахус": загальна характеристика і впровадження в Україні. Збірка матеріалів із впровадження моделі "Барнахус" в Україні URL: <https://www.unicef.org/ukraine/documents/model-barnahus-implementation-ukraine> (дата звернення: 25.03.2023)

15. Методичні рекомендації щодо опитування дітей у межах розслідування: Метод. посіб. / Автори-упоряд.: Г. Попов, І. Урумова, Т. Цюман; за заг. ред. Т. Цюман. К., 2021. – 112 с.
16. Кримінальний кодекс України: Кодекс України, Закон від 05.04.2001 № 2341-III URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 17.03.2023)
17. United Nations Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice ("The Beijing Rules") : resolution / adopted by the General Assembly.on 29.11.1985 URL: <https://digitallibrary.un.org/record/120958> (дата звернення: 15.01.2023)
18. Керівні принципи, що стосуються правосуддя з питань, пов'язаних з участю дітей-жертв та свідків злочинів: Міжнародний документ. Організація Об'єднаних Націй від 22.07.2005 URL: <https://rm.coe.int/16804c2188> (дата звернення 23.01.2023)
19. Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства: Міжнародний документ. Рада Європи від 25.10.2007 URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_927#Text (дата звернення: 20.02.2023)
20. Наказ Офісу Генерального прокурора Про особливості виконання функцій прокуратури з питань захисту інтересів дітей та протидії насильству від 04.11.2020 № 509 URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0509905-20#Text> (дата звернення: 20.02.2023)
21. Проведення слідчих (розшукових) дій із застосуванням звуко- та відеозаписувальних технічних засобів: метод. рек. / [В. В. Невгад, Р. М. Дударець, А. А. Саковський, М. П. Климчук]. – К. : Нац. акад. внутр. справ, 2018. – 67 с. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/9506/1/%D0%9C%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%87%D0%BA%D0%B0%20%D0%97%D0%B2%D1%83%D0%BA%20%D1%82%D0%B0%20%D0%92%D1%96%D0%B4%D0%B5%D0%BE.pdf> (дат звернення: 04.05.2023)

22. Євген Крапивін, Юрій Белоусов, Андрій Орлеан. Допити в умовах воєнного стану: особливості фіксації інформації та необхідність змін до законодавства. *JustTalk*. 23 березня, 2022 року. URL: <https://justtalk.com.ua/post/dopiti-v-umovah-voennogo-stanu-osoblivosti-fiksatsii-informatsii-ta-neobhidnist-zmin-do-zakonodavstva> (дата звернення: 21.01.2023)
23. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного кримінального суду від 23.11.2021, судова справа №369/1044/19 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101519622> (дата звернення: 15.03.2023)
24. Ухвала Чернівецького апеляційного суду від 21.02.2022, судова справа № 718/1433/21 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/103503865> (дата звернення: 15.03.2023)
25. Вирок Кіцманського районного суду Чернівецької області від 08.09.2022, судова справа №718/2834/21 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104912884> (дата звернення: 15.03.2023)
26. Постанова Верховного Суду колегією суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду від 04.08.2022, судова справа №396/386/19 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105637678> (дата звернення: 15.03.2023)
27. Постанова Верховного Суду колегією суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду від 17.01.2023, судова справа № 753/13113/18 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108526645> (дата звернення: 16.03.2023)
28. Проект Закону про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо юстиції, дружньої до дитини від 04.06.2021 № 5618 URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72138 (дата звернення: 20.02.2023)

29. The Universal Declaration of Human Rights (UDHR) : declaration of 10.12.1948
URL: <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights> (дата звернення: 26.04.2023)

30. Методичні рекомендації щодо організації роботи з дітьми за методикою «Зелена кімната» для слідчих та ювенальних поліцейських. – Київ, 2021. – 48 с. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/media/16976/file/Green%20Room%20Methodology%20for%20Police%20Officers.pdf> (дата звернення: 29.01.2023)

31. Гірук В.В. Тактика допиту малолітніх потерпілих від насильницьких злочинів : автореф. дис, канд. юрид. наук. Київ, 2021. 250 с. URL: http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/18563/1/avtoref_hiruk.pdf (дата звернення: 04.04.2022)

32. Ухвала Тернопільського апеляційного суду від 30.08.2021, судова справа № 607/14034/21 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99257840> (дата звернення: 02.03.2022)

33. Попов Георгій. Кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості особи: окремі особливості захисту прав дітей. Асоціація жінок-юристок України “ЮрФем” .15.08.2022. URL: <https://jurfem.com.ua/kryminalni-pravoporushennya-proty-statevoi-svobody-nedotorkanosti-zakhyst-prav-ditey/> (дата звернення: 19.03.2023)

34. Нікітіна-Дудікова Г. Ю. Тактика допиту малолітніх потерпілих від злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості. *Юридична психологія*. Том 26 № 1 (2020). С.77-84 URL: <https://ojs.naiu.kiev.ua/index.php/psychped/issue/view/59/17> (дата звернення: 18.03.2023)

35. Hayley M. D. Cleary & Todd C. Warner (2017): Parents’ knowledge and attitudes about youths’ interrogation rights, *Psychology, Crime & Law* URL:

<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/1068316X.2017.1324030>

(дата

звернення: 05.01.2023)

36. Міністерство юстиції України. Реєстр психологів, які залучатимуться до кримінальних проваджень за участю дітей, – європейський підхід, який невдовзі застосовуватиме й Україна. *Офіційний сайт Міністерства юстиції*. URL: <https://minjust.gov.ua/m/reestr-psiologiv-yaki-zaluchatimutsya-do-kriminalnih-provadjen-za-uchastyu-ditey-evropeyskiy-pidhid-yakiy-nevdovzi-zastosovuvatime-y-ukraina> (дата звернення: 10.03.2023)

37. Schoovaerts, H., M. Vanderhallen, and S. -J McIntyre. 2021. "Lawyers and Children: Is there a Need for Mandatory Legal Assistance in Suspect Interviews?" *International Journal of Police Science and Management* 23 (1): 55-72. URL: <https://www.scopus-com.ezp.ukma.edu.ua:8043/record/display.uri?eid=2-s2.0-85114395933&origin=resultslist&sort=plf-f&src=s&st1=interview+juvenile+suspect&sid=dc4c8fa4bdd202bacf5a31487c480285&sot=b&sdt=b&sl=41&s=TITLE-ABS-KEY%28interview+juvenile+suspect%29&relpos=0&citeCnt=0&searchTerm=> (дата

звернення: 30.03.2023)

38. Kateryna Yusupova. Тактичні особливості участі захисника у допиті неповнолітньої особи на досудовому розслідуванні. *Studia Prawnoustrojowe*. Nr 55 (2022). URL: <https://czasopisma.uwm.edu.pl/index.php/sp/article/view/7578> (дата звернення: 23.03.2022)

39. Біленчук, Петро Дмитрович. Криміналістика : підручник : за вимогами кредитно-модульної системи / П. Д. Біленчук, Г. С. Семаков ; НАН України, Київ. ун-т права. - Вид. 4-те, змінене, допов. і доопрац. - Київ : Дакор, 2014. - 516 с. - До 180-річчя Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, 1834-2014.

40. Особливості розслідування кримінальних правопорушень, учинених неповнолітніми або за їх участю : методичні рекомендації / Сіренко М. В., Бондар В.С., Бурлака В. В., Ковтун О. В., Дударець Р. М., Невгад В. В. ; / Голов. слідч. управл. Націон. поліц. України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. – Сєвєродонецьк : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2018. – 100 с
41. Про пробацію: Закон України від 05.02.2015 № 160-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-19#Text> (дата звернення: 25.03.2023)
42. Joanna Todryk. Przyjazny pokój przesłuchań – Niebieski pokój. *Strona główna* URL: <https://bialystok.so.gov.pl/informacje/niebieski-pokoj.html> (дата звернення: 18.03.2023)
43. Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів кримінальної міліції у справах дітей : Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 19.12.2012 № 1176 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0121-13/card2#Card> (дата звернення: 18.03.2023)
44. Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України : Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 19.12.2017 № 1044 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18#Text> (дата звернення: 16.01.2022)
45. Звіт про результати моніторингу судових процесів в Україні «Стандарти правосуддя, дружнього до дитини, та їх втілення в Україні (кримінальний аспект)». *Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ)*. 2021. URL: <https://www.osce.org/uk/project-coordinator-in-ukraine/488050> (дата звернення: 18.03.2023)
46. Територіальне управління Державної судової адміністрації України в місті Києві. У Києві запрацювала перша «Зелена кімната». *Судова влада України*. 04

жовтня, 2021 URL: <https://ki.court.gov.ua/tu11/pres-centr/news/1188309/> (дата звернення 18.03.2023)

47. Н.П. Бочкор, О.В. Даценко, К.Б. Левченко та ін. «Зелені кімнати»: рекомендації до обладнання – К. : ТОВ «Агентство «Україна», 2012. – 28 с.

48. Людмила Гриценко. Барнахус — ефективна система (модель) роботи з дітьми, що постраждали від насильства або стали свідками такого. *Вища школа адвокатури НААУ*. 09.12.2022. URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/barnahus-efektyvna-systema-model-roboty-z-ditmy-shho-postrazhdaly-vid-nasylstva-abo-staly-svidkamy-takogo-2> (дата звернення 25.03.2023)

49. Sim, M. P. Y. and M. E. Lamb. 2018. "An Analysis of how the Police 'caution' is Presented to Juvenile Suspects in England." *Psychology, Crime and Law* 24 (8): 851-872. URL: <https://www-scopus-com.ezp.ukma.edu.ua:8043/record/display.uri?eid=2-s2.0-85042916199&origin=resultslist&sort=plf-f&src=s&st1=interview+juvenile+suspect&sid=dc4c8fa4bdd202bacf5a31487c480285&sot=b&sdt=b&sl=41&s=TITLE-ABS-KEY%28interview+juvenile+suspect%29&relpos=5&citeCnt=3&searchTerm=> (дата звернення: 30.03.2023)

50. Нагорняк Ю. В. Допит під час розслідування КДТП. // Львівський державний університет внутрішніх справ. Процесуальне та криміналістичне забезпечення досудового розслідування: тези доповідей учасників науково-практичного семінару. – 2018. – С. 62–64.

51. ДТП Андрієвська Л.О. особливості допиту свідків при розслідуванні дорожньо-транспортних пригод // Рекомендації (заклучний документ) Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні питання кримінального права, процесу і криміналістики, удосконалення діяльності судової і правоохоронної систем» (м. Сєверодонецьк, 19 травня 2017 року). – 2017. – С. 150–153.

52. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами: Міжнародний документ. Рада Європи від 11.05.2011 URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text (дата звернення: 29.03.2023)
53. Jorunn E. Halvorsen, Ellen Tvedt Solberg, Signe Hjelen Stige, “To say it out loud is to kill your own childhood.” – An exploration of the first person perspective of barriers to disclosing child sexual abuse, Children and Youth Services Review, Volume 113, 2020, 104999. URL: <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2020.104999> (дата звернення: 18.03.2023)
54. Ashley Fantz. Rape in wartime: Listening to the victims. CNN. June 24, 2011. URL:<http://edition.cnn.com/2011/WORLD/africa/06/23/war.rape.interviewers/index.html> (дата звернення: 30.03.2023)
55. Otgaar, H., de. Ruiter, C., Sumampouw, N., Erens, B., & Muris, P. (2020). Protecting against misinformation: Examining the effect of empirically-based investigative interviewing on misinformation reporting. Journal of Police and Criminal Psychology. URL:
https://www.researchgate.net/publication/342883031_Protecting_Against_Misinformation_Examining_the_Effect_of_Empirically-Based_Investigative_Interviewing_on_Misinformation_Reporting (дата звернення: 18.03.2023)
56. Проценко О. О. Верифікація показань під час допиту неповнолітнього підозрюваного. *Юридична психологія*. 2019. No 2(25) URL: <https://psychped.naiu.kiev.ua/index.php/psychped/article/view/1125/1130> (дата звернення: 18.03.2023).
57. Гірук В. В. Тактичні ризики під час допиту малолітніх потерпілих від

насильних злочинів. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 6.

С. 322–327 URL:<http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2018/6/59.pdf> (дата звернення: 18.03.2023)

ДОДАТКИ

Додаток 1

Відомості про осіб, які потерпіли від кримінальних правопорушень за 2018-2022 роки						
2018		неповнолітніх		малолітніх (до 14 років)		всього потерпілих
1	січень	433		209		37 802
2	лютий	752		361		69 192
3	березень	1 047		538		98 882
4	квітень	1 493		835		132 930
5	травень	1 845		1 183		164 795
6	червень	2 165		1 418		193 586
7	липень	2 550		1 711		227 342
8	серпень	2 929		1 793		258 419
9	вересень	3 194		1 886		282 736
10	жовтень	3 525		2 149		312 986
11	листопад	3 768		2 265		336 701
12	грудень		3 701		2 217	344 780
2019		неповнолітніх		малолітніх (до 14 років)		всього потерпілих
1	січень	293		231		32 677
2	лютий	591		413		61 870
3	березень	899		625		93 205
4	квітень	1 192		789		122 311
5	травень	1 527		1 091		151 391
6	червень	1 807		1 300		172 830
7	липень	2 122		1 549		199 842
8	серпень	2 399		1 734		224 985
9	вересень	2 590		1 929		245 139
10	жовтень	2 963		2 153		271 292
11	листопад	3 236		2 316		292 686
12	грудень		3 249		2 222	301 792
2020		неповнолітніх		малолітніх (до 14 років)		всього потерпілих
1	січень	353		194		33 208
2	лютий	648		407		60 996
3	березень	822		511		83 759
4	квітень	975		641		101 773
5	травень	1 136		814		121 739
6	червень	1 276		1 007		133 265
7	липень	1 605		1 328		160 857
8	серпень	2 183		1 728		182 563
9	вересень	2 545		1 854		198 922
10	жовтень	2 857		1 962		216 671
11	листопад	3 196		2 066		232 743
12	грудень		3 202		2 034	234 816

2021		неповнолітніх		малолітніх (до 14 років)		всього потерпілих	
1	січень	364		174		24 872	
2	лютий	654		402		45 078	
3	березень	990		566		63 541	
4	квітень	1 202		691		80 621	
5	травень	1 595		936		98 624	
6	червень	2 000		1 114		113 523	
7	липень	2 490		1 418		132 680	
8	серпень	2 870		1 643		150 429	
9	вересень	3 154		1 813		165 357	
10	жовтень	3 407		1 975		181 691	
11	листопад	3 712		2 263		195 513	
12	грудень		3 661		2 214		197 274
2022		неповнолітніх		малолітніх (до 14 років)		всього потерпілих	
1	січень	355		192		20 883	
2	лютий	696		421		40 889	
3	березень	834		625		44 754	
4	квітень	3 449		808		58 712	
5	травень	3 835		1 058		78 269	
6	червень	4 135		1 256		98 134	
7	липень	4 611		1 524		121 871	
8	серпень	4 999		1 794		148 799	
9	вересень	5 276		1 997		169 267	
10	жовтень	5 660		2 263		192 923	
11	листопад	8 097		2 465		217 815	
12	грудень		6 047		2 561		230 939

Використані джерела:

1. Офіс Генерального прокурора. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень 2018 року. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=204142 (дата звернення: 04.04.2023)
2. Офіс Генерального прокурора. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень-лютий 2018 року. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=204309 (дата звернення: 04.04.2023)

3. Офіс Генерального прокурора. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень-березень 2018 року. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=204400 (дата звернення: 04.04.2023)
4. Офіс Генерального прокурора. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень-квітень 2018 року. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=204586 (дата звернення: 04.04.2023)
5. Офіс Генерального прокурора. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень-травень 2018 року. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=204761 (дата звернення: 04.04.2023)
6. Офіс Генерального прокурора. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень-червень 2018 року. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=204871 (дата звернення: 04.04.2023)
7. Офіс Генерального прокурора. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень-липень 2018 року. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=205094 (дата звернення: 04.04.2023)
8. Офіс Генерального прокурора. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень-серпень 2018 року. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=205180 (дата звернення: 04.04.2023)
9. Офіс Генерального прокурора. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень-вересень 2018 року. URL:

https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=205305 (дата звернення: 04.04.2023)

10.Офіс Генерального прокурора. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень-жовтень 2018 року. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=205510 (дата звернення: 04.04.2023)

11.Офіс Генерального прокурора. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень-листопад 2018 року. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=205644 (дата звернення: 04.04.2023)

12.Офіс Генерального прокурора. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень-грудень 2018 року. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=205797 (дата звернення: 04.04.2023)

13.Офіс Генерального прокурора. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень 2019 року. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=205982 (дата звернення: 04.04.2023)

14.Офіс Генерального прокурора. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень-лютий 2019 року. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=206178 (дата звернення: 04.04.2023)

15.Офіс Генерального прокурора. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень-березень 2019 року. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=206284 (дата звернення: 04.04.2023)

- 16.Офіс Генерального прокурора. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень-квітень 2019 року. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=206489 (дата звернення: 04.04.2023)
- 17.Офіс Генерального прокурора. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень-травень 2019 року. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=206615 (дата звернення: 04.04.2023)
- 18.Офіс Генерального прокурора. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень-червень 2019 року. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=206961 (дата звернення: 04.04.2023)
- 19.Офіс Генерального прокурора. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень-липень 2019 року. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=207028 (дата звернення: 04.04.2023)
- 20.Офіс Генерального прокурора. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень-серпень 2019 року. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=207160 (дата звернення: 04.04.2023)
- 21.Офіс Генерального прокурора. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень-вересень 2019 року. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=207440 (дата звернення: 04.04.2023)
- 22.Офіс Генерального прокурора. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень-жовтень 2019 року. URL:

https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=207723 (дата звернення: 04.04.2023)

23.Офіс Генерального прокурора. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень-листопад 2019 року. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=207993 (дата звернення: 04.04.2023)

24.Офіс Генерального прокурора. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень-грудень 2019 року. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=208205 (дата звернення: 04.04.2023)

25. Офіс Генерального прокурора. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень 2020 року. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=208531 (дата звернення: 04.04.2023)

26.Офіс Генерального прокурора. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень-лютий 2020 року. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=208605 (дата звернення: 04.04.2023)

27.Офіс Генерального прокурора. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень-березень 2020 року. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=208740 (дата звернення: 04.04.2023)

28.Офіс Генерального прокурора. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень-квітень 2020 року. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=208928 (дата звернення: 04.04.2023)

- 29.Офіс Генерального прокурора. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень-травень 2020 року. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=209060 (дата звернення: 04.04.2023)
- 30.Офіс Генерального прокурора. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень-червень 2020 року. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=209238 (дата звернення: 04.04.2023)
- 31.Офіс Генерального прокурора. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень-липень 2020 року. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=209533 (дата звернення: 04.04.2023)
- 32.Офіс Генерального прокурора. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень-серпень 2020 року. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=209559 (дата звернення: 04.04.2023)
- 33.Офіс Генерального прокурора. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень-вересень 2020 року. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=209818 (дата звернення: 04.04.2023)
- 34.Офіс Генерального прокурора. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень-жовтень 2020 року. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=210146 (дата звернення: 04.04.2023)
- 35.Офіс Генерального прокурора. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень-листопад 2020 року. URL:

https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=210502 (дата звернення: 04.04.2023)

36.Офіс Генерального прокурора. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень-грудень 2020 року. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=210855 (дата звернення: 04.04.2023)

37. Офіс Генерального прокурора. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень 2021 року. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=211206 (дата звернення: 04.04.2023)

38.Офіс Генерального прокурора. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень-лютий 2021 року. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=211534 (дата звернення: 04.04.2023)

39.Офіс Генерального прокурора. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень-березень 2021 року. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=211863 (дата звернення: 04.04.2023)

40.Офіс Генерального прокурора. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень-квітень 2021 року. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=212219 (дата звернення: 04.04.2023)

41.Офіс Генерального прокурора. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень-травень 2021 року. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=212556 (дата звернення: 04.04.2023)

- 42.Офіс Генерального прокурора. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень-червень 2021 року. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=213056 (дата звернення: 04.04.2023)
- 43.Офіс Генерального прокурора. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень-липень 2021 року. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=213611 (дата звернення: 04.04.2023)
- 44.Офіс Генерального прокурора. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень-серпень 2021 року. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=213883 (дата звернення: 04.04.2023)
- 45.Офіс Генерального прокурора. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень-вересень 2021 року. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=214329 (дата звернення: 04.04.2023)
- 46.Офіс Генерального прокурора. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень-жовтень 2021 року. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=214620 (дата звернення: 04.04.2023)
- 47.Офіс Генерального прокурора. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень-листопад 2021 року. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/file_downloader.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=214994 (дата звернення: 04.04.2023)
- 48.Офіс Генерального прокурора. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень-грудень 2021 року. URL:

https://old.gp.gov.ua/ua/file_downloader.html? m=fslib& t=fsfile& c=download &file_id=215627 (дата звернення: 04.04.2023)

49.Офіс Генерального прокурора. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень 2022 року. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/file_downloader.html? m=fslib& t=fsfile& c=download &file_id=216148 (дата звернення: 04.04.2023)

50.Офіс Генерального прокурора. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень-лютий 2022 року. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/file_downloader.html? m=fslib& t=fsfile& c=download &file_id=217572 (дата звернення: 04.04.2023)

51.Офіс Генерального прокурора. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень-березень 2022 року. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/file_downloader.html? m=fslib& t=fsfile& c=download &file_id=217576 (дата звернення: 04.04.2023)

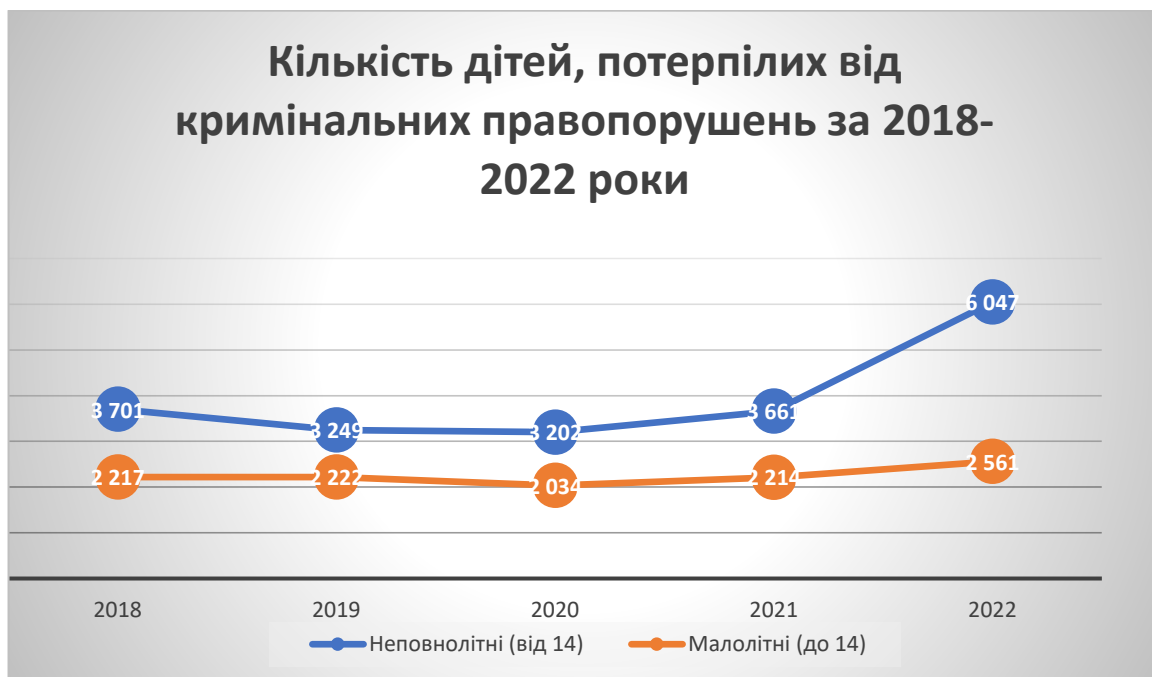
52.Офіс Генерального прокурора. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень-квітень 2022 року. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/file_downloader.html? m=fslib& t=fsfile& c=download &file_id=217967 (дата звернення: 04.04.2023)

53.Офіс Генерального прокурора. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень-травень 2022 року. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/file_downloader.html? m=fslib& t=fsfile& c=download &file_id=218873 (дата звернення: 04.04.2023)

54.Офіс Генерального прокурора. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень-червень 2022 року. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/file_downloader.html? m=fslib& t=fsfile& c=download &file_id=219615 (дата звернення: 04.04.2023)

- 55.Офіс Генерального прокурора. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень-липень 2022 року. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/file_downloader.html? m=fslib& t=fsfile& c=download &file_id=220392 (дата звернення: 04.04.2023)
- 56.Офіс Генерального прокурора. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень-серпень 2022 року. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/file_downloader.html? m=fslib& t=fsfile& c=download &file_id=221270 (дата звернення: 04.04.2023)
- 57.Офіс Генерального прокурора. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень-вересень 2022 року. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/file_downloader.html? m=fslib& t=fsfile& c=download &file_id=222271 (дата звернення: 04.04.2023)
- 58.Офіс Генерального прокурора. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень-жовтень 2022 року. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/file_downloader.html? m=fslib& t=fsfile& c=download &file_id=223334 (дата звернення: 04.04.2023)
- 59.Офіс Генерального прокурора. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень-листопад 2022 року. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/file_downloader.html? m=fslib& t=fsfile& c=download &file_id=224261 (дата звернення: 04.04.2023)
- 60.Офіс Генерального прокурора. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень-грудень 2022 року. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/file_downloader.html? m=fslib& t=fsfile& c=download &file_id=225262 (дата звернення: 04.04.2023)

Додаток 2

**на основі даних з Додатку 1*

[illegible]

Використані джерела:

1. Офіс Генерального прокурора. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень-грудень 2018 року. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=205797 (дата звернення: 04.04.2023)
2. Офіс Генерального прокурора. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень-грудень 2019 року. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=208205 (дата звернення: 04.04.2023)
3. Офіс Генерального прокурора. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень-грудень 2020 року. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=210855 (дата звернення: 04.04.2023)
4. Офіс Генерального прокурора. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень-грудень 2021 року. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/file_downloader.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=215627 (дата звернення: 04.04.2023)
5. Офіс Генерального прокурора. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень-грудень 2022 року. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/file_downloader.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=225262 (дата звернення: 04.04.2023)

Додаток 4

Неповнолітні, які вчинили кримінальні правопорушення у січні-грудні 2022 року				до 14 років	14-15 років	16-17 років	Виявлено осіб, які вчинили кримінальні правопорушення (загалом)	Кількість осіб, яких повідомлено про підозру
1	Всього осіб			78	388	903	74 314	85 285
2	з них, які вчинили	кримінальні проступки		8	59	263	29 924	29 717
3		злочини	особливо тяжкі	8	17	32	2 832	5 236
4			тяжкі	50	264	462	28 246	34 478
5			нетяжкі	7	32	97	10 567	11 962
6	Кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи (р. II Кримінального кодексу України)			14	50	210	15 193	16 097
7	з них	кримінальні проступки		4	24	143	10 549	10 643
8		злочини		10	26	67	4 644	5 454
9	Умисне вбивство, ст. 115			0	5	2	780	1 101
10	Умисне тяжке тілесне ушкодження, ст. 121			2	6	18	1 178	1 441
11	Умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження, ст. 122			0	7	35	950	1 051
12	Кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості особи (р. IV Кримінального кодексу України)			5	7	10	212	267
13	Зґвалтування, ст. 152			5	6	8	117	151
14	Кримінальні правопорушення проти власності (р. VI Кримінального кодексу України)			46	290	484	24 971	28 981
15	з них	кримінальні проступки		1	27	60	3 101	3 167
16		злочини		45	263	424	21 870	25 814
17	Крадіжка, ст. 185			43	252	380	20 345	22 825
18	у т.ч.	кримінальні проступки (ч. 1 ст. 185)		1	19	44	1 978	2 004
19		з них	із квартир	0	0	0	65	65
20			кишенькові крадіжки	0	3	0	34	37
21		злочини (ч.ч. 2-5 ст. 185)		42	233	336	18 367	20 821
22		з них	із квартир	0	2	6	981	1 128
23			кишенькові крадіжки	0	3	5	260	283
24	Грабіж, ст. 186			2	26	69	1 697	1 977
25	Розбій, ст. 187			2	6	7	396	517
26	Шахрайство, ст. 190			0	10	38	2 346	2 833
27	у т.ч.	кримінальні проступки (ч. 1 ст. 190)		0	8	16	1 109	1 149
28		злочини (ч.ч. 2-4 ст. 190)		0	2	22	1 237	1 684
29	Кримінальні правопорушення проти громадської безпеки (р. IX Кримінального кодексу України)			0	4	14	3 194	3 922
30	Незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами, ст. 263			0	2	12	2 844	3 249
31	Кримінальні правопорушення проти безпеки руху та експлуатації транспорту (р. XI Кримінального кодексу України)			5	34	76	3 807	4 225
32	Порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами, ст. 286			2	5	21	2 417	2 628
33	Незаконне заволодіння транспортним засобом, ст. 289			3	28	50	885	1 028
34	Кримінальні правопорушення проти громадського порядку та моральності (р. XII Кримінального кодексу України)			8	13	20	1 022	1 273
35	Хуліганство, ст. 296			4	12	19	721	888
36	у т.ч.	кримінальні проступки (ч. 1 ст. 296)		1	3	4	266	277
37		злочини (ч.ч. 2-4 ст. 296)		3	9	15	455	611
38	Кримінальні правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші кримінальні правопорушення проти здоров'я населення (р. XIII Кримінального кодексу України)			1	6	75	12 663	13 708
39	Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, ст. 307			0	3	31	1 276	1 981
40	Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту, ст. 309			1	3	45	10 481	10 791
41	у т.ч.	кримінальні проступки (ч. 1 ст. 309)		1	2	33	8 552	8 652
42		злочини (ч.ч. 2, 3 ст. 309)		0	1	12	1 929	2 139
43	Кримінальні правопорушення проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та кримінальні правопорушення проти журналістів (р. XV Кримінального кодексу України)			0	5	22	5 440	5 780
44	Викрадення, привласнення, вимагання документів, штампів, печаток, заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем або їх пошкодження, ст. 357			0	4	9	960	1 004
45	Підроблення документів, печаток, штампів та бланків, збут чи використання підроблених документів, печаток, штампів, ст. 358			0	0	10	3 947	4 180

Неповнолітні, які вчинили кримінальні правопорушення у січні-грудні 2021 року						до 14 років	14-15 років	16-17 років	Виявлено осіб, які вчинили кримінальні правопорушення(загалом)	Кількість осіб, яких повідомлено про підозру
1	Всього осіб					157	773	1 719	98 804	106 929
2	з них, які вчинили		кримінальні проступки			40	203	562	42 019	42 478
злочини			особливо тяжкі			1	9	31	2 160	3 489
			тяжкі			81	386	649	25 453	29 568
			нетяжкі			25	125	311	19 994	21 519
Кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи (р. II Кримінального кодексу України)						20	58	325	20 866	21 810
7	з них	кримінальні проступки				8	24	196	14 051	14 182
8		злочини				12	34	129	6 815	7 628
9	Умисне вбивство, ст. 115					1	3	11	907	1 262
10	Умисне тяжке тілесне ушкодження, ст. 121					3	9	33	1 322	1 626
11	Умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження, ст. 122					1	12	57	1 549	1 614
12	Кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості особи (р. IV Кримінального кодексу України)					2	6	7	330	417
13	Зґвалтування, ст. 152					1	5	6	197	253
Кримінальні правопорушення проти власності (р. VI Кримінального кодексу України)						120	609	1 064	44 452	47 886
15	з них	кримінальні проступки				31	160	301	13 610	13 728
16		злочини				89	449	763	30 842	34 158
17	Крадіжка, ст. 185					99	517	852	36 280	38 168
18	у т.ч.		кримінальні проступки (ч. 1 ст. 185)			29	154	281	12 214	12 315
з них			із квартир		0	4	2	418	419	
			кишенькові крадіжки		1	5	6	226	230	
злочини (ч.ч. 2-5 ст. 185)			70	363	571	24 066	25 853			
з них			із квартир		4	7	35	1 557	1 705	
			кишенькові крадіжки		0	6	6	345	356	
24	Грабіж, ст. 186					17	79	151	3 632	4 025
25	Розбій, ст. 187					0	10	38	854	1 117
26	Шахрайство, ст. 190					3	9	45	3 287	3 734
27	у т.ч.	кримінальні проступки (ч. 1 ст. 190)				2	5	21	1 361	1 375
28		злочини (ч.ч. 2-4 ст. 190)				1	4	24	1 926	2 359
Кримінальні правопорушення проти громадської безпеки (р. IX Кримінального кодексу України)						0	5	22	3 416	3 896
30	Завідомо неправдиве повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності, ст. 259					0	4	1	148	171
31	Незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами, ст. 263					0	1	20	3 012	3 198
Кримінальні правопорушення проти безпеки руху та експлуатації транспорту (р. XI Кримінального кодексу України)						17	64	157	5 540	6 064
33	Порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами, ст. 286					1	8	39	3 537	3 759
34	Незаконне заволодіння транспортним засобом, ст. 289					16	56	119	1 562	1 765
Кримінальні правопорушення проти громадського порядку та моральності (р. XII Кримінального кодексу України)						7	29	56	1 843	2 178
36	Хуліганство, ст. 296					3	21	52	1 264	1 470
37	Кримінальні правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші кримінальні правопорушення проти здоров'я населення (р. XIII Кримінального кодексу України)					0	14	93	11 579	12 649
38	Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, ст. 307					0	3	36	1 462	2 228
39	Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту, ст. 309					0	11	57	9 287	9 406
40	у т.ч.	кримінальні проступки (ч. 1 ст. 309)				0	10	40	7 157	7 197
41		злочини (ч.ч. 2, 3 ст. 309)				0	1	17	2 130	2 209
42	Кримінальні правопорушення проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та кримінальні правопорушення проти журналістів (р. XV					1	1	54	4 340	4 634
43	Викрадення, привласнення, вимагання документів, штампів, печаток, заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем або їх пошкодження, ст. 357					1	1	30	1 141	1 153

Неповнолітні, які вчинили кримінальні правопорушення у січні-грудні 2020 року				до 14 років	14-15 років	16-17 років	Виявлено осіб, які вчинили кримінальні правопорушення (загалом)	Кількість осіб, яких повідомлено про підозру
1	Всього осіб			193	899	1 921	102 007	111 420
2	з них, які вчинили	кримінальні проступки		29	127	365	21 955	22 479
3		злочини	особливо тяжкі	4	21	28	2 115	3 608
4			тяжкі	88	438	756	26 698	31 041
5			нетяжкі	14	50	125	6 752	7 828
6	Кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи (р. II Кримінального кодексу України)			10	71	328	20 113	21 253
7	з них	кримінальні проступки		2	17	105	7 146	7 309
8		злочини		8	54	223	12 967	13 944
9	Умисне вбивство, ст. 115			0	7	14	897	1 277
10	Умисне тяжке тілесне uszkodження, ст. 121			2	10	32	1 400	1 690
11	Умисне середньої тяжкості тілесне uszkodження, ст. 122			0	19	53	1 622	1 694
12	Кримінальні правопорушення проти власності (р. VI Кримінального кодексу України)			143	711	1 226	48 068	52 092
13	з них	кримінальні проступки		24	105	201	7 224	7 382
14		злочини		119	606	1 025	40 844	44 710
15	Крадіжка, ст. 185			130	579	936	38 750	41 057
16	у т.ч.	кримінальні проступки (ч. 1 ст. 185)		21	100	191	6 468	6 606
17		з них	із квартир	0	3	5	200	205
18			кишенькові крадіжки	2	2	5	149	150
19			злочини (ч.ч. 2-5 ст. 185)		109	479	745	32 282
20		з них	із квартир	2	10	31	1 826	1 979
21			кишенькові крадіжки	1	15	10	619	641
22	Грабіж, ст. 186			12	113	223	4 382	4 819
23	Розбій, ст. 187			0	23	51	1 100	1 449
24	Шахрайство, ст. 190			6	9	37	3 561	3 981
25	у т.ч.	кримінальні проступки (ч. 1 ст. 190)		3	5	9	747	765
26		злочини (ч.ч. 2-4 ст. 190)		3	4	28	2 814	3 216
27	Кримінальні правопорушення проти громадської безпеки (р. IX Кримінального кодексу України)			3	5	23	4 138	4 561
28	Завідомо неправдиве повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності, ст. 259			2	2	3	164	179
29	Незаконне поводження зі зброєю, вибуховими речовинами або вибуховими пристроями, ст. 262			0	3	17	3 590	3 806
30	Кримінальні правопорушення проти безпеки руху та експлуатації транспорту (р. XI Кримінального кодексу України)			22	87	204	6 042	6 598
31	Порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами, ст. 286			3	3	34	3 991	4 301
32	Незаконне заволодіння транспортним засобом, ст. 289			19	84	169	1 999	2 235
33	Кримінальні правопорушення проти громадського порядку та моральності (р. XII Кримінального кодексу України)			14	27	91	2 012	2 491
34	Хуліганство, ст. 296			5	22	79	1 506	1 809
35	у т.ч.	кримінальні проступки (ч. 1 ст. 296)		3	1	11	274	287
36		злочини (ч.ч. 2-4 ст. 296)		2	21	68	1 232	1 522
37	Кримінальні правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші кримінальні правопорушення проти здоров'я населення (р. XIII Кримінального кодексу України)			0	9	91	12 171	13 249
38	з них	кримінальні проступки		0	2	42	4 764	4 844
39		злочини		0	7	49	7 407	8 405
40	Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, ст. 307			0	3	21	1 353	2 056
41	Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту, ст. 309			0	6	71	9 702	9 971
42	у т.ч.	кримінальні проступки (ч. 1 ст. 309)		0	2	42	4 114	4 184
43		злочини (ч.ч. 2, 3 ст. 309)		0	4	29	5 588	5 787
44	Кримінальні правопорушення проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та кримінальні правопорушення проти журналістів (р. XV Кримінального кодексу України)			1	6	47	3 733	4 196
45	Викрадення, привласнення, вимагання документів, штампів, печаток, заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем або їх пошкодження, ст. 357			1	5	33	1 058	1 072

Використані джерела:

1. Офіс Генерального прокурора. Єдиний звіт про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення за січень-грудень 2020 року. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=210856 (дата звернення: 04.04.2023)
2. Офіс Генерального прокурора. Єдиний звіт про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення за січень-грудень 2021 року. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/file_downloader.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=215629 (дата звернення: 04.04.2023)
3. Офіс Генерального прокурора. Єдиний звіт про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення за січень-грудень 2022 року. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/file_downloader.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=225264 (дата звернення: 04.04.2023)

Додаток 5

Судова практика щодо використання в якості доказу під час судового розгляду показань неповнолітнього з допиту на стадії досудового розслідування						
№	Назва суду / інстанція	№ судової справи	Набрання законної сили (оскарження)	Посилання на текст рішення (URL)	Чи використано порядок ст. 225 КПК України?	Коментар/пояснення та цитата з судового рішення
1	Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного кримінального суду	№369/1044/19	23.11.2021	https://reyestr.court.gov.ua/Review/101519622	Ні, судом було досліджено відеозапис допиту свідка за правилами «зеленої кімнати»	Суд більш широко розтлумачив ст. 232 КПК України та послався на Лансаротську конвенцію, що дозволило йому визнати правомірним використання відеозапису допиту дитини за методикою «зелена кімната». «Відповідно до ч.1 (3) ст. 232 КПК України допит малолітнього або неповнолітнього свідка, потерпілого може бути проведений у режимі відеоконференції при трансляції з іншого приміщення. Тому судом було досліджено відеозапис допиту свідка ОСОБА_13 за правилами «зеленої кімнати», в якому вона детально розповіла про обставини вчиненого злочину [...] Таке дослідження доказу-відеозапису допиту малолітнього свідка й прийняття таких відеосвідчень як доказу в суді дозволяє уникнути необхідності повторних викликів та допитів дитини та її ревіктимізації, що відповідає міжнародним вимогам до опитування дитини свідка чи жертви злочинних посягань, а саме статті 35 Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (Лансаротська конвенція, 2007 р.), яка була ратифікована Верховною Радою України 27 серпня 2012 р. і набула чинності з 1 грудня 2012 р., вимогам Конвенції ООН про права дитини та Керівним принципам ООН щодо правосуддя у питаннях, пов'язаних із участю дітей - жертв і свідків злочинів».
2	Чернівецький апеляційний суд	№ 718/143/3/21	21.02.2022	https://reyestr.court.gov.ua/Review/103503865	Так, зі звукофіксацією	Апеляційний суд послався на Постанову Верховного суду від 23.11.2021 року (що згадана вище у п.1) задля обґрунтування допустимості показань, отриманих у порядку ст.225 КПК. Пізніше з такою позицією апеляційного суду погодився і Верховний суд.
3	Верховний Суд колегією суддів Касаційного кримінального суду	№ 718/143/3/21	25.10.2022	https://reyestr.court.gov.ua/Review/107078139	Так, зі звукофіксацією	Допит неповнолітньої потерпілої проводився у порядку ст. 225 КПК зі звукофіксацією. Суд першої інстанції дослідив цей звукозапис та поклав його в основу вироку, оскільки показання потерпілої у ньому були послідовними й об'єктивними та підтверджувались зібраними у справі доказами. Касаційний суд погодився з таким підходом. «[...]апеляційний суд слушно вказав у своєму рішенні про відповідність закону проведення допиту потерпілої слідчим суддею в порядку ст. 225 КПК та відхилив клопотання про повторний її допит під час апеляційного розгляду»
4	Кіцманський районний суд Чернівецької області	№718/2834/21	08.09.2022	https://reyestr.court.gov.ua/Review/104912884	Так, з відеозаписом	Місцевий суд у вирoku визнав відеозапис допиту малолітнього потерпілого та малолітнього свідка в порядку ст.225 КПК України під час досудового розслідування в судовому засіданні належним та допустимим доказом по справі. В аргументації послався, зокрема, на постанову Верховного Суду від 23.11.2021 у справі № 369/1044/19 (що згадана вище у п.1).

						«Суд не знайшов підстав для повторно виклику та допиту дітей в судові засідання з огляду на те, що свідок та потерпілий перебувають у вкрай вразливому становищі через свій малолітній вік і повторний допит щодо обставин насильства може спричинити їхнє повторне травмування. Крім того такий допит мав би відбуватись в присутності обвинуваченого та великої кількості незнайомих людей, що може негативно вплинути на їх психоемоційний стан та призвести до непередбачуваних наслідків.»
5	Кропивницький апеляційний суд	№ 403/241/21	18.10.2022	https://reyestr.court.gov.ua/Review/107474065	Так, з аудіо та відеозаписом	Апеляційний суд відмовив у задоволенні клопотання щодо проведення допиту неповнолітніх потерпілих у суді, оскільки вони вже були допитані у порядку ст. 225 КПК «Відмовляючи сторони захисту в задоволенні клопотання колегія суддів враховує положення міжнародного законодавства, які закріплені, зокрема, в Конвенції про права дитини (ратифікована Постановою ВР від 27.02.1991 року) та Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (ратифікована Законом України від 20.06.2012 року) дані злочини становлять високу суспільну небезпечність, яка зумовлюється шкодою, що заподіюється статевій недоторканості та нормальному фізичному й психічному розвитку неповнолітнього». Однак! У цій справі оцінюючи доводи захисника щодо недоведеності вини апеляційний суд зазначив, що «[...]у обвинуваченого відсутні жодне алібі на момент вчинення кримінального правопорушення. В той же час будь-яких доказів на підтвердження не винуватості обвинуваченого та його захисник до суду першої та апеляційної інстанції не надали». Такі формулювання свідчать про недотримання презумпції невинуватості апеляційним судом.
6	Чернівецький апеляційний суд	№718/2834/21	08.09.2022	https://reyestr.court.gov.ua/Review/106148682	Так	В апеляційній скаргі обвинувачений вказував, що проведення допиту дітей у порядку ст. 225 КПК порушує його право на допит малолітнього потерпілого та свідка. Суд ж в своїй ухвалі зазначає, що право на захист порушено не було, оскільки для збереження психічного здоров'я дітей їх було допитано за дотриманням положень норми ст. 225 КПК. Наразі ця справа перебуває на <u>касаційному розгляді</u> . «Що стосується тверджень обвинуваченого про те, що було порушено його право на допит малолітніх потерпілого та свідка через те, що останні не були допитані під час судового розгляду справи по суті, то колегія суддів зазначає, що в даному випадку, для забезпечення психічного здоров'я малолітніх потерпілого ОСОБА_7 та свідка ОСОБА_35 останніх було допитано в судовому засіданні в порядку ст.225 КПК України з дотриманням вимог, передбачених цією нормою. А тому колегія суддів вважає, що в даному випадку не було порушено право обвинуваченого на захист».
7	Верховний Суд колегією суддів Другої судової палати Касаційного	№ 396/386/19	04.08.2022	https://reyestr.court.gov.ua/Review/105637678	Так, але з порушеннями порядку проведення. Тому суд визнав аудіозаписи недопустимими доказами	Верховний Суд погодився з судами попередніх інстанцій щодо визнання недопустимими доказами ухвал слідчих суддів про проведення допитів свідків, постановлених у порядку ст. 225 КПК, журналів цих судових засідань та дисків з аудіозаписами. Причиною цього було неналежне повідомлення сторони захисту щодо проведення слідчої дії всупереч положенню абз.4 ч. 1 ст.225 КПК України.

	кримінально го суду					"[...]мали бути вжиті всі передбачені законом заходи задля повідомлення ОСОБА_6 про вчинення процесуальної дії шляхом надсилання повідомлень за місцем його проживання, розміщення відповідних оголошень та залучення захисника за допомогою центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги для участі в окремій процесуальній дії».
8	Верховний Суд колегією суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду	№ 753/131 13/18	17.01.2023	https://reyestr.court.gov.ua/Review/108526645	Ні, у справі був відеозапис допиту за методикою «Зелена кімната», але суди попередніх інстанцій не надали йому належної оцінки.	В цьому рішенні Суд яскраво демонструє певну конкуренцію між принципом забезпечення найкращих інтересів дитини та правом на захист обвинуваченого. З одного боку, суд визнав допустимим використання позасудових показань потерпілої дитини, отриманих за методикою «Зелена кімната» (яка передбачає відеозапис допиту). Однак, також зазначив, що зі свого боку суд першої інстанції неналежно оцінив ці показання, зокрема, поклавши в основу їх тлумачення «професійний висновок» психолога, що суперечить процесуальному закону. «48. Враховуючи свій попередній висновок, що відмова суду першої інстанції від допиту потерпілої була виправданою в обставинах цієї справи, Суд не вважає позасудові показання потерпілої, отримані під час опитування у «Зеленій кімнаті» недопустимими з погляду частини 1 у сукупності з пунктом 5 частини 2 статті 87 КПК» «54. Суд доходить висновку, що обґрунтовано відмовившись від допиту малолітньої потерпілої, суди попередніх інстанцій не забезпечили стороні захисту адекватних можливостей, як могли б компенсувати невідгідне становище, у якому опинилась ця сторона через неможливість перехресного допиту. Зокрема, суди ґрунтували свої висновки на позасудових показаннях потерпілої, не здійснивши будь-якого аналізу цих показань з погляду їх належності і достовірності, а також на низці недопустимих та/або неналежних доказів. Крім того, суди застосували підхід до оцінки доказів, який суперечить презумпції невинуватості».

Запитувач Сівцова Анастасія Юрїївна
anastasia.sivtsova@ukma.edu.ua ; +380660468007

ЗАПИТ НА ОТРИМАННЯ ПУБЛІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Прошу відповідно до Закону України "Про доступ до публічної інформації" надати інформацію щодо наявності та кількості спеціально облаштованих кімнат для допиту неповнолітніх («Зелених кімнат») у районних управліннях Головного управління Національної поліції у м. Києві. Зокрема, прошу надати інформацію, чи є зазначені кімнати в управліннях Голосіївського, Оболонського, Печерського, Подільського, Святошинського, Солом'янського, Шевченківського, Дарницького, Деснянського та Дніпровського районів м. Києва.

Запитувану інформацію прошу надати у визначений законом строк на електронну адресу anastasia.sivtsova@ukma.edu.ua

Сівцова А.Ю.
23.12.2022

**НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІЦІЯ
УКРАЇНИ
ГОЛОВНЕ УПРАВЛІННЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ
У М. КИЄВІ
УПРАВЛІННЯ ПРЕВЕНТИВНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ**

вул. Володимирська, 15, м. Київ, 01601,
тел. 271-95-98, 271-97-73, police@kyiv.npu.gov.ua
28 грудня 2022 року № 125/19/02-2022
На № _____ від _____

Анастасії Сівцов
email: anastasia.sivtsova@ukma.edu.ua

Про результати розгляду запиту

Шановна пані Анастасіє!

Управлінням превентивної діяльності Головного управління Національної поліції у м. Києві у межах компетенції розглянуто Ваш лист з приводу надання інформації щодо наявної кількості спеціально облаштованих кімнат дружньої до дитини «Зелених кімнат» у місті Києві.

Інформуємо, що на даний час кімнати дружні до дитини знаходяться у Голосіївському, Дарницькому, Деснянському, Дніпровському, Оболонському, Подільському, Солом'янському, Святошинському та Шевченківському районах м. Києва, відсутня вказана кімната у Печерському районі м. Києва.

З повагою
заступник начальника

Ігор БОЙКО